

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**D. Marcvs Evangelista. Rodolphi Gvaltheri Tigurini in
Euangelium Iesu Christi secundum Marcum Homiliæ
CXXXIX.**

Gwalther, Rudolf

[S.l.], 1570

VD16 W 1048

Capvt XVI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71833](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71833)

ET cū tranſiſſet ſabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Salome, emerunt aromata, ut uenientes ungerent eum. Itaq̄ ualde mane primo die hebdomadæ ueniunt ad monumentum, exorto ſole. Dicebantq̄ inter ſeſe: Quis reuoluet nobis lapidē ab oſtio monumenti? (Et cū reſpexiſſent, uident lapidem eſſe reuolutum) erat enim manus ualde. Et ingreſſæ in monumentum, uiderunt adoleſcentulum ſedentem ad dextram amictum ſtola candida, & expauerunt.

Uſus reſurrex-
tionis Chriſti.

*V*oties Dominus & ſaluator noſter Ieſus Chriſtus de ſua morte diſcipulos ad monent, ſed mul quoque ſe tercio die poſt à morte reſurrecturum eſſe promiſit. Vnde conſtat nos morte modo Chriſti, uerumetiam eiſdem reſurrectionem ad noſtra redemptionem neceſſariam fuiſſe, imò hanc noſtra redemptionem eſſe complementum. Que cauſa ſolos incitauit, ut in omnibus ſuis concionibus & ſcriptis, Chriſti Ieſu mori & reſurrectionem hinc inde inculcent, & in his uniuerſam ſalutis noſtra rationem conſiſtere doceant. Quorum exemplum nos quoque excitare debet, ut ſicuti ſingulas paſſionis & mortis Chriſti partes ex ordine inſeremus: ita non minori diligentia ea expendamus, quæ de illius reſurrectione traduntur. Eadem enim iſta ad noſtra ſalutis certitudinem, & fidem noſtram inter tentationum fluctus haud uulgenter confirmabunt.

Ceterum ut euidentior ſit & minus perplexa huius rei tractatio, proderit initio ſtatim, quam ut qua Marcus noſter pro ſuo more breuiter expoſuit, ea coniungere, quæ alij Euangelijſtæ tradiderunt, ut ex omnibus ſimul collectis totius hiſtoria ſumma complectamur, ut quo ordine ſingula geſta ſint, nobis conſtet.

Reſurrectionis
Chriſti hiſtoria

Cū tranſiſſet ſabbatum, & iam primus hebdomadis dies cepiſſet, multa adhuc nocte, angeli de celo deſcendit, & terra graui motu concuſſa tremuit. Angelus uero cū ad ſepulchrum accēſſiſſet, lapidem ab oſtio illius reuulſit, nihil uel excubites illic milites, uel Romani Imperij maſtullam ueritus, cuius nomine & autoritate lapidē illum Pilatus obſignauerat. At reuulſo lapide & ſepulchro Chriſtus prodijt, ſupra lapidē uero reſedit angelus in reſte candida, & facie inſtar fulguris ſplendente. Quare cū angeli ſplendore, cū Chriſti reſurgentiſ gloria cuſtodes tantum non exanimati aliquantiſper iacent. Paulo poſt recuperatis animi & corporis uiribus in urbem ſeſtina, & ſacerdotibus que nam uidiſſent, referunt. Interea temporis ſub primum diluculum ad ſepulchrum ueniunt mulieres, & lapidē ab oſtio ſepulchri deuolutum uident, & ſepulchrum ingreſſæ angelum dextris ſedentem, & illas quaſi expectantem inueniunt, qui illas de Chriſti reſurrectione certum reddit. Hæc totius hiſtoria ſumma & ordo eſt, in qua primo uidentur erit, quo tempore Chriſtus reſuſcitatus ſit: deinde de mulieribus dicemus, quibus primis inuoluit Chriſti reſurrectionem. Porro diuinam Chriſti maiestatem conſiderabimus, quæ in ſingulis hiſtoria partibus elucet.

Tempus reſur-
rectionis Chri-
ſti.

In temporis notatione diligentissimi ſunt Euangelijſtæ, licet quædam inter illos contradiſſent uideatur, dum alij tenebras, alij profundum diluculum, alij uero ſub ſolis ortum aut ſolentem ex oriente hæc facta fuiſſe dicunt. Sed facilis eſt huius diſſonantiæ conciliatio, ſi alios de tempore loqui cogitemus, quo primum Chriſtus reſurrexit, & quo mulieres ſeſe ad iter parauerunt: alios uero de eo temporis articulo, quo ad ſepulchrum uenerunt. Eſt enim non procul ab urbe abſortum ſepulchrum, facile tamen fieri potuit, ut illis aromata parantibus, & de toto negotio conſultantibus uis aut etiam altera hora effluxerit. Etenim Marcus non abſque heſitatione illas hoc opus eggiſſe eſſe innuit, quando illas de ſepulchri lapide remouendo ſollicitas fuiſſe dicit. Et hanc ſollicitatem eglibentius amplector, quòd mihi religioſior uideatur, quam ſi in ſacris codicibus, in hiſtoria tanti momenti, mendam aliquam librariorum incuria aut falſariorum improbitate irrepiſſe dicamus. *ſig.*

ficiat nobis, quod hac sabato iam transacto facta fuisse, omnes consentiunt, quando primus sequentis septimane dies iam coperat. (Solent enim Hebraei dies à Solis occafu incipere.) Hinc siquidem colligitur, hunc diem à morte Christi tertium fuisse. Nam in die parafceus mortuus & sepultus fuit, qui primus ordine numeratur. Secundus verò fuit dies sabbati, quem totum in sepulchro transegit, & quo propter sabbati religionem mulieres nihil tentarunt. Hinc succedit tertius, qui post sabbatum septimane sequentis initium erat.

Nec temere ista Evangelistae tam diligenter annotarunt. Nam Christi promissionibus consentiunt, & de illius veritate simul & potentia luculentissimè testantur. Sciebant hostes ipsius, illum de sua resurrectione frequenter concionatù esse, & proinde illam adhibitis sepulchro militariibus excubijs impedire & prohibere conati sunt. Adeo autem vani & irriti fuerunt conatus ipsorum, ut illum ne vnius quidem horule spacio diutius quàm ipse velit, in sepulchro detinere queant. Priusquam enim plene illucescat dies ille, à quo sibi maximè timebant, magna cum gloria & maiestate, nec absque immani hostium suorum terrore resurgit, eoque argumento demonstrat Deus, Iesum hunc filium suum esse dilectum, & inuictum illum regem glorie, aduersus quem mundus hic nec consilij nec viribus suis quicquam proficiat. Seruiunt hæc consolationi aduersus omnes Antichristi conatus, quibus ille Christus & regnum eius adhuc hodie oppugnat. Ea enim est omnium promissionum Dei conditio, quòd illarum veritas nullo hominum consilio aut potentia eueri sine prohiberi possit. At Christum per Evangelij prædicationem in toto orbe regnaturum esse, Deus iam olim promisit. Frustra ergo fremens gentes, frustra consultabunt reges & principes, frustra excubias agent Pontificum satellites vna cum totis ratorum & rictorum cohortibus, ut Christi doctrinam & fidem perpetua ignorantia sepeliant. Oportet enim Evangelij in toto orbe prædicari, priusquam magnus ille dies Domini veniat. Et Christi promissio est: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Perinent huc veterum tyrannorum & persecutorum ecclesie exempla, qui sua audacia & impietatis graues penas dederunt: de quibus cum alibi dictum sit, non opus est eadem in præsentia repetere. Et quid nostro tempore effecerint, qui illorum vestigijs insistere ausi sunt, notius est quàm ut multis commemorari oporteat.

Secundò mulieres producuntur, quibus suam resurrectionem Christus primis innoscere voluit. Fuerunt hæc Maria Magdalene, Maria Iacobi & Iosephæ mater, & Salome, de quibus nuper diximus. Lucas his Ioannam quoque coniungit, quam alibi vxorè Chuse regij procuratoris, & ex earum numero fuisse ait, que Christum suis facultatibus sustentauerunt. Addit his alias adhuc, quarum nomina non exprimuntur, conscripta verò sunt in libro vitæ apud Dominum. Venerunt hæc cum aromatibus ut Christo pro more gentis sue extremum vntionis honorem impenderent. Pium quidem officium, sed in quo ignorantia & obliuione peccarunt, cum ille se resurrecturum esse toties prædixisset. At hic primò considerabimus, non temerè factum fuisse, quòd Christi resurrectio mulieribus primò innoscit. Ex eo enim patet, illum muliebris quoque sexus redemptorem esse, id quod peculiari eiusmodi demonstratione opus habebat. Quia enim per mulierem peccatum & mors intrauerunt, & sexum illum Deus ideo plagis quibusdam peculiaribus multauit, facile illas ad dissidentiam aut desperationem satan impellere potuisset, nisi peculiaribus promissis fidem illarum Deus fulcuisset. Ne quam ergo haberent de salute dubitandi occasionem, Christus saluator iuxta primam promissionem absque virili congressu ex muliere nasci debuit, ut idem sexus iustitiam & vitam nobis pareret, qui peccatum & mortem in mundum intulerat. Deinde nec minora neque pauciora sua bonitatis & gratie argumenta in mulieres Christus edidit, quàm in viros. Nam illis quoque, Evangelij promissio nes proposuit, illarum quoque moribus miraculose subuenit, & ex se da peccatorum seruitute ad se conuersas benignè in gratiam recepit. Nec puduit illum, quando Hierosolymam proficiscebatur vbi humani generis redemptionem obiret, mulieres in suo comitatu secum ducere, quas etiam sue mortis testes oculatas esse voluit, & iisdem resurrectionem suam, quam nostræ redemptionis complementum esse initio diximus, prius quàm discipulis per angelum denuntiat, imò hæc illius præcones & (ut ita dicam) euangelizatrices constituit. In horum consideratione Christianas feminas diligenter & crebrè versari decet, ut consolationem habeant, qua sui sexus incommoda, & que coniugum & liberorum procreationem comitantur molestias ferre & superare possint. Quia enim ad ipsas quoque

Christi veritas & potentia.

Rom. 1.

Psal. 2.

Marc. 13.

Matth. 28.

Mulieres, quibus resurrectio Christi primò innoscit.

Luc. 8.

Christus mulieribus primò innoscit.

1. Timoth. 2.

Gen. 3.

Christus portinet, non est quod de salute sua dubitent, siquidem manserint in fide ac dilectione & sanctificatione cum castitate. Vide 1. Timoth. 2.

Fides mulierum.

Porro ut istarum mulierum exemplum nostrae institutioni & consolationi magis seruiat, quaedam de illis repetenda erunt, ut quales fuerint, & quem ex suo studio fructu reportarint, videamus. Esi enim carnis infirmitate decepta, resurrectionis Christi mysterium nec intellexerint nec obseruauerint, (quo nomine postea ab angelo reprehendentur) in illis tamen quoad externa officia insignis fides, quae elucet. Huius proprium esse Apostolus docet, quod per charitatem operatur, nec exerce offensus, eo quod in Dei verbum intentia sit, quo admonemur, Deum diligentibus omnia cooperari in Deum, & cum Christo olim in caelis regnuros esse, qui cum illo & pro nominis ipsius gloria afflictionem sustinerint. Vtrunque mulieres istae praestiterunt. Suam enim erga Christum charitatem luculentius testatae sunt, quando illi ministrauerunt, & eundem impensis maximis aluerunt, & ut eius doctrina frui possent, illi per multos longorum itinerum labores indiuulsa comites fuerunt. Constantia vero argumentum est irrefragabile, quod nec inopina Christi mors, nec ignominiosum & infamae crucis supplicium, illas offendere potuit, ut quasi spe omni frustrata illum relinquere, & fidem in illum abnegarent. Quin (ut nuper vidimus) constantia plus quam virili in finem usque persequat, nec mortuum negligunt, quem cum in viuus esset, coluerant. Adhaec periculum omne contemnunt, quod ex militibus imminere videbatur, si sepulchrum aperire, & Christi corpus contereat auderent. Ista vero nobis in exemplum proponi cogitemus, ut fidem qua gloriamur, ipsam argumentis ipsi quoque testemur. Quia enim charitatem a fide diuili impossibile est, haec quoque latee nequit, eo quod charitate nihil magis industrium est, quae nec quiescit etiam, donec suum finem attingat. Et cum eidem coniuncta sit certa & constans promissionum diuinarum & auxilij diuini fiducia & beatae immortalitatis spes, periculorum quoque metum & terrores facile vincit, nec viliis sese ab agnita Christi veritate abstrahi patitur. Exempla huius constantiae in electis & veris Dei cultoribus passim occurrunt, qui inter medios ignes & gladios fidei suae confessionem illibatam & hinc ceram seruauerunt. Quae si cum nostri seculi moribus conferas, a fidei ingenio alienissimos reperes, qui illa quam maxime gloriantur. Friget enim ferè charitas, & posthabito caelestium donorum studio, plerique religionem sibi quaestum faciunt. Quod sit, ut fidem & Evangelicam doctrinam fundam praesententur quidem, dum aliqua priuati commodi spes affulget, ut primum vero pericula surgunt, illis offensus & territi fidem abnegant, & summam stultitiam arbitrantur illi confidere, qui iam mortuus & sepultus esse videtur, dum persecutionum fluctibus quasi obruitur. Sunt haec carnis cogitationes, quas assidua promissionum Dei meditatione retundere oportet, & mox absq; magno labore omnia ea vincemus, quae nobis cum primis ardua & insuperabilia esse videbantur: quod ipsum istarum mulierum exemplo spiritus sanctus luculentissime docet.

Premiū fidei.

Ut enim ad sepulchrum venerunt, confectū inueniunt, quod illas maxime sollicitas habebat. Lapis siquidem per angelum reuulsus & deuolutus est, de quo remouendo inter eundem disputatū, eo quod ille ingentis ponderis, ipsis vero vires nulle essent, quae huic remouendo sufficerent. Adhaec milites quoque diffugerant, qui illis videbantur obsisturi, ne sepulchro appropinquarent. Et licet non inueniant Christi corpus, de illius tamen resurrectione per angelum edocentur, adeoq; plus inueniunt, quam sperare auderent. Corpus enim querebant mortuum, vulneribus & cruore multo sordidum, illud vero iam reuixisse, & mortis vincula & carcerem magna cum gloria euasisse intelligunt. Non obstant ergo fidei quae grauissima & difficillima videntur, nec sua ope Deus illos destituit, qui sancta fidei constantia armati ipsius vocationem sedulo sequuntur. Eaque non quiescit satan, & obijcit multa indies, quibus pietatis officia remoretur. Sed victoria nostra fides est (ut Ioannes inquit) quae & mundum vincit & mundi principem, & quae eadem facit, ne quid impossibile sit ei, qui Dei opem implorant. Christi enim vox est: Omnia possibilia sunt credenti. Ite, Confidite Deo: Amen dico vobis, quod quicumq; dixerit monti huic, Tollaris ac mittaris in mare, & non hesauerit in corde suo, sed crediderit fore quae dixerit, erit illi quicquid dixerit. Propterea dico vobis, quae nunquam orantes petitis, credite quod accipietis, & obtinget vobis, &c. Sunt haec exemplis innumeralibus probata ab ipso mundi exordio, multa vero cum primis praeterea Paulus in Epistola ad Hebraeos congescit, ubi eos commemorat, qui non modo mundi illecebras & carnis affectus, verum etiam acies

1. Ioan. 5.

Marc. 9. & 11.

Hebr. 11.

hostium & saevissima quoque tormenta per fidem superauerunt. Imprimis autem huic pertinent Apostoli, qui etsi rudes et inexperi essent, nec ulla auctoritate praestarent, tamen intra paucos annos vniuersum orbem terrarum Christi imperio subiecerunt, cum illius mandatum constanti fide exequerentur. Ex his nos consolationem petere conuenit aduersus eos, qui in periculis nihil praeter nostrarum virium imbecillitatem & insuperabilem hostium potentiam in ore habent, vtrumq; verò in eum finem adducunt, vt euincant, aliquid dandum esse veritatis hostibus & proxima quoque pericula declinari debere, vt nos melioribus temporibus seruemus. Ita verò quantum in ipsis est, Dei gloriam collabi patiuntur, quam is olim magno ipsorum malo vindicabit. Facemur equidem credentes serpenina prudentia instructos esse debere, sicuti Christus monuit. At prudentiam istam verbi Dei cancellis circumscribi oportet, ne dum plus illo sapere volumus, illius iram contra nos prouocemus. Iubet autem ille fidem habere inconcussam, iubet fidem illam publicè confiteri, iubet gloriam suam propagare, & contra quosvis pro nostra vocationis ratione tueri & asserere, iubet item propter nomen & verbum suum parentes, coniugem, liberos, fratres & fortunam omnes relinquere. Quid ergo disputare lubet, si vt haec faciamus ipsa rei necessitas & nostrae vocationis ratio exigat? Quin potius officium facimus, & rei euentum Deo committimus, qui si quid per nos effectum velit, viam facile inueniet. Quid si secus fiat, illius bonitatem agnoscamus, qui crucis filij sui consortes reddit, quos propter peccata sua in finibus patris multare poterat, nequaquam animis nostris excidat, illum fidelem esse, qui non patitur nos tentari supra id quod possumus, imò cum reuentione euentum dare, quo onus ab illo nobis imposuimus possumus sufferre, &c. Vide 1. Cor. 10. Item 2. Cor. 1. &c.

Matth. 10.

Ceteris quare aliquis, cur Christus mulieres haec resurrectione sua praeuenerit, nec extremum hoc vntionis officium admiserit, quod ipsi impendere instituerant. Vbi non putabimus ipsi piam & sanctam mulierum industriam displicuisse. Nam etsi ignorantia (vt ante diximus) peccarunt, animi tamen intentio ex fide & charitate profecta illi gratia fuit, quod vel ipsa resurrectionis denuntiatio, & postea ipsius apparitiones testantur. Causa ergo alia fuerit oportet, nimirum quod officij eiusmodi non opus haberet amplius in corpore iam clarificato, quod corruptionem omnem exuerat, & quod pauperes sibi substituisse, in quos quascunq; sunt huius generis officia impendamus. Et hoc referri debet Cenae Berthaniensis historia, ubi vntionis in ea per Mariam Lazari sororem facte mysterium contra murmurantes discipulos hisce verbis exposuit: Sinite illam, cur illi molesti estis? Bonum opus operata est erga me. Semper enim pauperes habetis vobiscum, & quandocunq; volueritis potestis illis benefacere, me verò non semper habetis. Quod potuit haec, fecit: praeuenit vt vngeret meum corpus ad sepulturam. Quia ergo ad sepulturam iam ante vntus fuerat, & externis officijs aut corporis curatione non amplius indigebat, mulieres istas praeuenire voluit, vt & suum de pauperibus iuuandis praeceptum magis stabiliret, & superstitionibus maderetur, quas circa sepulchrae suae memoriam oriturus esse sciebat. Ita que eos confutat Christus, qui quotannis simulachrum ipsius sepulchro includunt, & huic executores adhibent sacrificulos & monachos, qui illius funus lamentabili cantu celebrant. Ridiculi plane homines, qui Christo, quem in caelis regnantem inuocant, in terris execruias & funebria festa instituant, & que ille in pauperes conferre iussit, in simulachrum ligneum conferunt.

Cur Christus mulieres resurrectione sua praeuenerit.

Imprimis autem eueritur hic insana peregrinationum superstitio, quas religionis ergò homines veritatis & salutis suae ignari suscipere consueuerunt. Causa eius est, quod falsis per iustionibus decepti, gratiam Dei & ipsum Christum certis in locis inueniri posse, vel externum cultum ob loci religionem Deo magis gratum esse arbitrantur. Quò fit, vt multi relictis domi coniugibus & liberis suis per terras & maria Hierosolymam & alia eius generis loca petant, quae vel Christus Iesus, vel Apostoli ipsius suis miraculis nobilitauerunt. Praeterea illi quidem pietatis studium, nec negauerim multos ex illis non malitia, sed anxio quodam & sollicito salutis & gloriae Dei studio exagitari. Ac interim omne hoc Christi verbis & doctrinae aduersatur, qui ne quid tale fiat, discretè prohibuit. Quoad enim cultum externum & preces, harum efficaciam nulli loco certo alligari debere docet, quando Samaritanos simul & Iudeos propter illam superstitionem reprehendens, mox addit: Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Et Paulus Apostolus de precibus publicis & priuatis differens, Volo (inquit) viros orare in omni loco, sustollentes pu-

Contra peregrinationes religionis ergò.

1. Tim. 2.

ras manus absque ira & disceptatione. Nihil ergo precibus ex loci religione accedere putavit, sed animum potius requirit ab omni affectu malo alienum, et vni Deo consecratum. Quoad vero Christi praesentiam & meriti ipsius effectum, monet ille, ne eos audiamus, qui ipsum in terris hinc vel illic vel illic monstrare audent. Nec enim loco certo alligavit meriti sui gratiam Christus, sed vni Evangelium suum in toto orbe terrarum praedicari voluit, ita vbiq; locorum efficax esse erga omnes, qui ipsum vera fide amplexi fuerint. Et cum nationum & personarum discrimen omne in Christi iudicium sit, minime credendum est, aliquem in terris locum eo privilegio esse donatum, ut per se ad salutem nostram aliquid posse conferre. Quod non obscure videtur Deus, quando eas terras horribili excidio deuonit, quas aliquandiu sui cultus sedem esse voluerat, quando eas terras Hierosolymis sacra historia testatur. De Silo enim in Psalmis scribitur: Deseruit tabernaculum Silo, tentorium quod inter homines inhabitabat. De Hierosolyma autem Ieremias dixerat, si non audieritis, reddam domum istam similem Silo, & urbem hanc contumelia exponam omnibus gentibus. Nec inanes fuisse minas haec Psalmus testatur, in quo pij de hostium insolentia quiritantes vter alia dicunt: Rugierunt aduersarii in medio synagogarum tuarum, signa sua posuerunt presignis. Sanctuaria tua igne incenderunt, ad terram affligendo tabernaculum nominis tui proproauerant, &c. Quod si haec eo tempore fieri passus est Deus, quando vmbra & ceremoniarum locus adhuc certus erat ab ipso constitutus, quis obsecro sana mentis ipsius gratia nunc loco alicuius aliam esse putauerit? Nec absq; numine factum putabimus, quod mulieres istae, quae prima omnium Christi sepulchrum inuiserunt, nihil illic reppererunt praeter angelum, qui illas reprehendit, quod verberum Christi parum memores essent, & Christum ibi quaerere iussit, quod se iturum ante promiserat. Idem ergo nobis dictum putemus, ut nimirum illum non in terris hinc quaeramus, sed in caelis, quo illi ascendisse scimus, & vbi animis per fidem euectis sese inueniri patietur. Docuit hoc ipsum Deus illam memorabili exemplo, quando Christianis sepulchrum Domini superstitiose colentibus locum illam impijs fidei Christianae hostibus subiecit, qui non contenti illum vndiq; congestis rudibus obruisse, insuper illic sacellum Veneri sacrum extruxerunt: ut vel inde constaret, Christi meritum non aliam alligari debere, vbi spurcissima Dea cultus nepharius exercebatur. Ea tamen sui superstitionis, ut mox de nouo succrescent orthodoxos ecclesiae doctores illam oppugnare coegerit: inter quos Dina Hierosolymis olim ad Paulinum scribebat: Non Hierosolymis bene velle laudandum est. Et idem pater Hilarionem probat, qui cum Palaestinus esset, & in Palaestina viret, vno tantum die Hierosolymam vidit, ut nec contemnere loca sancta propter viciniam, sacrosus Dominum loco claudere videretur. Cuius exemplum si posteris quoque imitari essent, minus superstitiosis haberemus, & vera religio nobis sincerior & ex omni parte integrior mansisset.

Modus resurrectionis gloriofus.

Porro tempus est, ut diuinam potentiam & maiestatem consideremus, quae in singulis locis historia partibus euidentissime elucet. Nam primum immani motu terra tota concutitur, quae cum superis reddere gestiat, quem inuita sinu suo exceperat. Deinde caelo descendit angelus in vestitibus candida (qui olim triumphantium habitus fuit) ut vestis colore Christum victorem denotet. Idem est contra milites nihil agat hostiliter, solo tamen fulgore examatis similes reddit. Docent haec, Christum est in cruce infamem mortem subierit, Deum tamen esse omnipotentem, qui (ut olim de Ioseph suo poeta fabulati sunt) suo nutu terram, maria & celum concutiat. Praeterea etsi nemo mortuum reseruit, qui ipsi inseruire studeat, praeter mulierculas istas (quae tamen extremum modo, quod defunctis debetur, officium prestare instituerunt) angelos tamen ministros habet, qui caelo delapsi hostes ipsius prosternunt, & resurrectionem illius adiuuant. Adhuc cum impossibile videretur, Christianis sepulchro exire posse etiam si in vitam redeat, inde tamen magna cum gloria prodit, & vniuersi ministerio hostium suorum consilia sic turbat, ut resurrectionis ipsius praecones & testes sicut irrepergibiles, qui ut illam prohiberent a sacerdotibus conducti fuerant: sic eadem opera et sua potentiam exerit, & sacerdotes extreme impietatis conuincit, quando nec illorum relationi credunt, quibus intra animos suos non poterant non fidem adhibere.

Angeli Christum seruiunt. Luc. 1. & 12. Matth. 4.

Ut vero magis perspecta nobis sit Christi potentia, obseruandum est, angelos non modo regi genti, sed etiam vbiq; alijs suum obsequium praestitisse. Conceptionem illius Dina virgini praedicta archangelus Gabriel, natiuitatem vero angelica cohorte hymnis laetis celebrant. In deserto agens & cum

et cum satana luctanti angelos ministravisse legimus. Postea ad oliueti montem oranti et sanguinem sudanti angelus apparet, qui ipsum consolatur. In ascensione item illius angeli comparent, et huic testimonium ferunt. Sed quid istis immoramur, quando Daniel infinitas angelorum myriades ad illius servitium paratas assistere vidit? Quanta verò angelorum virtus sit, pluribus exemplis constat. Duorum angelorum ministerio Deus Sodomas et Gomorrhham cum finitimis terris omnibus evertit. Unus angelus occidentis in vna nocte Ægyptiorum primogenitis sufficit. Per vnum quoque in Assyriorum castris hominum centies mille et octoginta quinque millia caduntur. Quis ergo inuictam et insuperabilem esse neget Christi Iesu potentiam, quem (vt in Psalmis scribitur) omnes angeli adorant, quibus illis pro suo arbitrio et nutu vritur?

Sunt hæc plena consolationis, quando eius virtutem demonstrant, quem vindicem et saluatorem nostrum esse credimus. Magis tamen in illa confirmabimur, si angelos nobis quoque à Deo ministros datos esse cogitemus. Si enim Christo per fidem insiti sumus, nostrum vrique esse quicquid ille habet, nec temere olim à Paulo dictum fuit: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollos, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue presentia, siue futura, omnia (inquam) vestra sunt, vos autem Christi, Christus verò Dei. Sicut enim scriptura loca, que angelos nobis quoque ministros datos esse deserit et testatur. Paulus enim de illis loquens ait: Nonne omnes sunt administratorij spiritus, qui in ministerium emittuntur propter eos, qui heredes erunt salutis? Et ante hunc David canebat: Angelus Domini castrametatur circum eos, qui timent ipsum, et eripit eos. Item: Angelis suis de te mandauit, vt in omnibus vijs tuis te custodiant. Manibus te gestabunt, ne ad lapidem pes tuus offendar. Ad hæc Daniel angelorum meminit, qui certis regnis et nationibus à Deo custodes constituti sunt; et Christus angelos parvulorum coram facie patris sui semper comparare ait. Nec desunt exempla eorum, quibus angeli assumpta visibili specie inseruierunt. Horum ministerio è Sodomis educitur Lothus, et eorundem exercitus Iacobo visuntur, quando è Mesopotamia reuertens propter Esau fratris occursum trepidabat. Angelum item Israelitis per desertum itineris ducem, et postea aduersus Chananeos propugnatorem fuisse traditur. Elifens quoque per angelos ex Syrorum insidijs fuit ereptus: et Daniel angelum Domini leonum ora obturauisse dicit, ne ipsum lederent. Præterea Apostolos angeli opera è carcere eductos fuisse, Lucas prodidit. Taceo nunc reuelationes, quas per angelos ferè Deus suis offerre solet. Taceo item quotidiana Dei beneficia, que per angelos confert, dum illis ducibus aut consultoribus pericula insciji et nihil de illis cogitantes declinamus. Hinc ergo consolatio peratur in periculis ne de salute nostra desperemus, si quando omni humano præsidio destituimur, cum angelorum custodia regamur, quorum potentia humanam vitam et pietatis studium insitanti ista seruire debent, vt illorum consideratione ad sanctimoniam vitam et pietatis studium excitemur, ne morum impuritate nosmetipsos spoliemus angelorum præsidio, sine quo vitam hanc tutò transigere nunquam licebit. Vidit hoc Paulus, quando de mulierum habitu differens, eas vel propter angelos modestia et honestati studere iubet. Et sanè, si horum semper meminissent homines, non tanta passim regnaret peccandi licentia.

Adde in fine Marcus, mulieres istas viso angelo expauisse. Accidit hoc illis pro infirmitate carnis, que sanctis quoque Dei seruis cum omnibus hominibus communis est: qua fit, vt sæpe errorem incuriant, que consolationem asserre debebant. At tunc animos trepidantes confirmat Dominus, quod hinc quoque factum fuisse, in proximo sermone patebit. Sufficiat nunc resurrectionis Christi Iesu historiam vidisse, que luculenta potentia ipsius argumenta continet: et hac freti constanter feramus quæcunque Deus imponet. Nunquam enim ille suos deseret, et inter huius seculi turbas, perpetuo in suis resurget, viuet et regnabit Dei filius Iesus Christus, cui debetur benedictio, honor, gloria et potestas in æternum. Amen.

Ipse verò dicit eis: Ne expauescatis. Iesum illum quæritis Nazarenum, qui fuit crucifixus: fuscitatus est, non est hic: ecce locus ubi posuerant eum. Sed abite, dicitis discipulis eis et Petro, quod præcedit uos in

Luc. 22.
Act. 1.
Dan. 7.
Genes. 19.
Exod. 12.
Isaie 37.
Psalm. 97.

Angeli fidelibus seruati.
1. Cor. 3.

Hebr. 1.
Psalm. 34. 91.

Dan. 10. 12.
Matth. 18.

Gen. 19. 31. 32.
Eccl. 5.

Exod. 14. 23.
32. Eccl. 6.
Dan. 6.

Act. 5. 12.

Mulieres expauescunt.

seruandum est, angelos non
conceptionem illius. Dicitur
hymnis lætè celebrant. La

Galilæam: illic eum uidebitis, sicut dixit uobis. Tunc abeuntes citò fugerunt à monumento: habebat enim eas tremor & stupor, neque cuiquam quicquam dicebant: Timebant enim.

Argumentum
& usus præ-
sentis loci.

ET si Iesus Christus communis totius generis humani saluator sit, suam tamen resurrectionem que nostræ salutis complementum est, mulieribus primis innotescere voluit, ut se huius resurrectionem petant, quos quot se ad huc infirmos et imperfectos esse sentiunt, & proinde de Dei gratia incipiunt dubitare. Et huius facit, quod non modo illarum fides, verum etiam vitia commemorantur. Primum siquidem verborum Christi immemores, resurrectionis mysterium non intelligunt, & idcirco per angelum corripuntur. Deinde angeli conspectu terrentur, quo illas potius exhiberi oportebat. Quia tamen fidei fundamentum saluum & incolume retinent, Christi videlicet studium & amorem, non abijcunt illas Dominus, sed potius earum infirmitatibus medetur. Sequitur enim angeli oratio, quæ tribus partibus constat. Prima territas consolatur. Secunda Christi resurrectionem illis denotat, & eandem constantissime asserit. Tercia iubet, ut illam discipulis prædicent. Nos vero hæc ita considerabimus, ut quod illis dicitur, nobis quoque dictum putemus, & proinde resurrectionis hæc confirmati aduersa omnia patienter vincamus.

a. Angelus ter-
ritas solatur.

Primum, ut splendore insolito & rei insperate conspectu expauescatis consolatur, ait. Ne terreatis. Causam addit. Queritis Iesum illum Nazarenum, qui fuit crucifixus. Vel ut Mathæus verba angeli retulit. Scio enim, quod Iesum qui crucifixus fuit, queritis. Sic ergo argumentatur. Quicumque Iesum querunt pio & sancto fidei studio incensi, hi eius maiestatem non immerito illis potius gaudere debent. Vos autem Iesum illum queritis. Ergo vos etiam nequaquam terreatis.

Christi resurre-
ctio pijs conso-
lationem, im-
pijs terrorem
affert.

Quia loci ubi seruabatur, eundem angelum, qui militibus terrore fuerat, mulieres istas tam amice consolari, & proinde hoc argumento consolari, quod Iesum pio et sancto studio querent. Hinc patet, resurrectionem Christi impijs terribilem & timoris plenam esse, pijs vero gaudium & consolationem asserit. Et hoc videre nostro seculo, sicut per Euangelium resurgere & regnare incipit. Vt enim pijs ex hoc altissimam consolationem percipiunt, eò quod mentes peccatorum conscientia consternatas misericorditer lenari & confirmari sentiunt: Ita impij subito metu percussi furores novos concipiunt, & horribiliter tumultuantur: quando vel quæstum suum eueri vident, quem ex superstitionibus & doctrina falsa fecerunt: vel peccata sua palam argui, & peccandi licentiam penitentia doctrina & iustitiam penarum denuntiatione coerceri audiunt. Quia enim nemo adeo impudens est & impius, qui non iustitie & innocentie titulo sese occultare studeat, iniquissimum & intolerabile facinus carnis violatur, si quis illata verbi diuini luce prætextum illum auferat. Admonet de hoc Christus, quando ait. Lux in mundum venit, & homines dilexerunt tenebras magis quam lucem. Erant enim operarum mala. Omnis enim qui mala agit, odit lucem, nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipsius. Et hinc ferè fremitus ille gentium & regum concursus oritur, quem in spiritu olim Dauides præuicit, & quem hodie passim experimur. Nec est quod nobis otium & pacem huius mundi pollicemur, Vt primum enim Christi regnum surgit, simul bella & pugne surgunt, quas ex una parte hypocriti & hypocritæ, ex altera vero carnales & Epicuri de grege porci mouent, ne quando in ordinem redigantur. Soletur autem nos, quod est horrendum furunt & tumultuantur, in animis tamen suis graues conscientie terrores sentiunt, pijs interim inter medios periculorum fluctus læta & salutaris animorum pace fruuntibus.

Resurrectionis
nostræ conditio
eadem.
Rom. 14.
2. Cor. 5.

Eadem quoque est nostræ resurrectionis ratio, que similiter impijs terrificata est, eò quod tunc Iesum Christum in nubibus celi iudicem venturum esse audiunt, coram cuius tribunali omnes bonorum sibi oporteat, ut in corpore suo recipiant pro ut fecerunt, vel bonum vel malum. Quomodo enim iudicem ferrent, qui Saluatorem & redemptorem agnoscere designantur? Quoad ergo in clauis dicuntur & rebus secundis fruuntur, doctrinam resurrectionis & nouissimum Christi aduentum in adhibum vocant, & ut Petrus olim prædixit, mira scurrilitate eludunt: Vbi est (inquunt) pollicentio aduentus eius? Si quidem ex quo die partes dormierunt, sic omnia permanent ab initio creationis.

bis. Tunc abeuntes cibus
remor & stupor, neque

Ita verò & spem maiorum suorum stulticia insimulant, & in posterum sibiipsis pollicentur, mundum non nunquam inseriturum esse. Nonnulli verò maiori cum impudentia linguas suas laxantes addunt: Edamus, bibamus, ludamus, & morosis illis concionatoribus relinquamus inferos & caelos, quos ad terrefaciendos simplices ex suo cerebro fabricauerunt. Omnium verò sermonum eiusmodi hic illis finis propositus est, ut momentanea aliqua consolatione, imò inani persuasione, conscientiae terrores mitigent, qui vel iniuriis oboriuntur. Et sanè durat nonnunquam ad tempus ali- quod illa consolatio, ut sibiipsis non male consuluisse videantur, quoad nimirum nihil aduersi illos exagitat. Vt primum verò vel in mortis articulo, vel in periculis vndique imminentibus graue & inenitabile Dei iudicium illis occurrit, mox salutis incerti sunt, & quia salutis auctorem Christum Iesum non agnoscunt, horribiliter desperant, & cum magno suo malo experiuntur, quam horrendum sit incidere in manus Dei viuentis. Tandem, ubi Christum Iesum in nubibus caeli venire vident, iudicij praesentis conspectu & propriae conscientiae testimonio territi, miserabiliter quidem, sed absque fructu, plangent atque merebunt. At longè alia est piorum conditio. Quia enim illi iam pri- dem mundo mori, & carnis affectus mortificare didicerunt, & Christo addicti propter hunc mundi odia & afflictiones assiduas sustinent, illius aduentu adeò non terrentur, ut potius in hoc omnè spem collocatam habeant. Hinc enim redemptionis suae diem fore sciunt, quo corporibus suis restituti Christo per aeternam obuiam rapiuntur, ut in caelesti patria regni diu sperati possessionem occupent. Ideo Paulus hinc consolationis argumenta petere iubet, quibus in mortis errore & luctu nos mutuo confirmemus. Idem quando sub Nerone captiuus crudele mortis supplicium in horas singulas ex- pectabat, huius spei fiducia seipsum consolabatur. Nam ipse iam immolor (inquit) & tempus meae resolutionis instat. Certamen bonum decertavi, cursum consummavi, fidem seruavi. Quod superest, reposita est mihi iustitiae corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui est iustus iudex, non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum ipsius. Et alibi clarius adhuc omnibus pijs in genere applicat, quod de se ipso dixit: Nostra conuersatio siue ciuitas (Graece enim est $\alpha\omega$) Nitroea, quod societatem qualem inter ciues est significat) in caelis est, ex quo & seruatores ex- pectamus, Dominum Iesum Christum, qui transfigurabit corpus nostrum humile, ut conforme red- dat corpori suo glorioso, secundum efficaciam, qua potest sibi omnia subijcere, &c. Eandem verò pa- trum quoque, in veteri Testamento spem fuisse, vel vnius Iobi exemplum manifestè docet, qui in sum- mis miseris de resurrectione sua differens docet, qua fiducia tentationes omnes vincat. Vtinam (in- quit) scribantur sermones mei, vtinam in libro exarentur, stylog, ferreo incidantur in plumbum aue- faxum, ut perpetuo durent. Ego scio quod vindex meus viuere, (sic verò Christum vocat, eò quod frater noster factus causam nostram ex cognitionis iure tueri & asserere potest) qui in nouissimo die adhibebit vim suam pulueri. Et cum circumdederit hoc mea cute, spectabo Deum ex carne mea. Quem ego mihi contemplantur, & oculi mei videbunt, & non alius: & hoc est meum desiderium. Similiter David olim canebat: Posui Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextera mea est, ideo non labar. Ob id letatum est cor meum, & exultauit gloria mea, quin & caro mea habitabit confidenter. Quoniam non dereliques in inferno animam meam, neq. dabis sanctum tuum videre cor- ruptionem. Et si enim vltima haec verba de Christo proprie dicantur, cuius typum Dauides sustinuit, simul tamen ad singulos credentes referri possunt, quorum corpora quàmuis in terram resoluuntur, non tamen aeternum pereunt, sed olim resuscitata incorruptibilitatem induent. Atque hac ipsa spe sancti Martyres olim tyrannorum minas & horribiles suppliciorum cruciatu constanter vince- runt, & eadem etiam hodie vincunt, quotquot pro Christi nomine mortem subeunt, vel alijs cala- mitatibus & aduersis exercentur. Docent haec quàm magnus quaestus sit pretas, quae ut huius vicia molestijs medetur, ita mortis recordationem dulcissimam reddit, quae impijs acerbissima esse solet, & sola tunc iuuat, quando ex omnibus quae in hoc mundo eximia habentur, nulla vel vtilitas vel conso- latio ad nos redire potest.

Hebr. 10.
Math. 24.

Luc. 21.
1. Thess. 4.

2. Tim. 4.

Phil. 3.

Iob. 19.

Psal. 16.

1. Tim. 4.

Sequitur secunda orationis angelica pars, qua Christi resurrectionem mulieribus denuntiat, & illi multiplex fert testimonium. Primum enim (ut Lucas scribit) illis suam $\delta\lambda\gamma\omega\tau\iota\varsigma$ et quòd pro- missionum Christi parum memores essent, exprobrat, dicens: Quid queritis viuentem cum mortuis? Annuit ergo adeò verum esse, quod de resurrectione sua praedixerat sapius, ut nò leuè reprehensionem

11. Christi re-
surrectionem
nuntiat.

mereantur, quicunque de illa dubitarint. In presenti vero rem ita proponit, ut singula verba sua pondus habeant, adeoque omnibus ijs studiose occurrat, quae resurrectionis Christi veritatem in dubium vocare, aut suspectam facere poterant. Nam primò, ne de alio quopiam loqui videretur, illum dicit nominat, quem ipse querebant, Iesum illum quæritis (inquit) Nazarenum, qui fuit cruciatus. Deinde illum ipsum suscitatum esse testatur. Tertiò addit, Non est hic, ut doceat illum in sepulchro non amplius queri debere. Et ne quid dubitarent, subiungit: Ecce locus, ubi posuerant eum. Neque istis contentus, Christi verba quoque illis in mentem reuocat, ne quid insolens hic factum putarent, ubi Christum inuenturum sint docet, nimirum in Galilæa, quò se praeiturum esse, non semel promittit.

Christum corpore suo uero resurrexisse.

Ceterum nemini superuacanea censi debet hæc angelus diligentia. Quia enim mortuorum resurrectio res maximi momenti est, & quæ humane rationis capium longe superat, & prout in eadem inuenit, omnino necesse fuit, Christi resurrectionem, cui nostra inmittitur, & quæ (ut Theodoretus verbis utar) communis resurrectionis fidei iussor est, certissimè & minimè ambiguis testimonijs probari, quæ illum non modò resurrexisse, sed in resurrectione verum suum corpus, & veri corporis proprietates retinuisse docerent: quales sunt, suis membris & partibus constare, palpabilem esse, & certo loco contineri. De infirmitatibus enim & vitijs, quæ corporibus nostris inhaerent (quæ alia sunt, sicut, fatigatio, morbi, corruptio, generatio & alia huius generis) nihil nunc dicimus: eò quòd illarum accidentia potius debeant censerì, quæ ex peccati noxa & culpa contraximus, eadem sunt tempore in mortuorum resurrectione deposituri per clarificationem, quæ infirmitates & vitia auferet, corporis verò substantiam & propria minimè tollet. At Christum illa retinuisse cum corpore clarificato resurgeret, omnes huius historiae circumstantiæ, deinde singula angeli verba, adeo quæ nec secuta sunt, abunde docent. Primò enim angelus caelo delapsus lapidem ab ostio sepulchri remouit, nimirum ut corpori Christi uero & palpabili exitus pateret. Neque illud nos primi dicimus, sed eandem olim veteris ecclesiæ sententiam fuisse, ex Leonis Romani episcopi scriptis patet, quem circiter annum à nato Christo quadringentesimum quartum, sedem Romanam obtinuisse constat, quando Constantiнопoli Eutybianæ heresis exorta est, quam non multò post Chalcedonensis Synodus damnauit, in qua episcopi sexcenti conuenerunt. Leo itaque ut veram Christi humanitatem ostenderet, inter alia hoc etiam argumento usus est. Nam ad Palestinos scribens, ait: Dicunt igitur isti blasphemici Christiani quæ substantia saluatoris affixa sit ligno, quæ iacuerit in sepulchro, & reuelata monumenti lapide, quæ tertio die caro surrexit, vel quale corpus Iesus discipulorum uisui, clausis etiam ostijs ingressus, intulerit, cum ad abigendam cernentium dissidentiam, inspicere oculos dignus, & saltem, patentes adhuc fixuras clauorum, & recens compuncti lateris vulnus exigeret. Quæ uerba sanctorum, veteres in Christi resurrectione nullum miraculum finxisse, quæsi lapide nondum reuelato per illum corpus penetraret, sicq; miraculose sepulchro egressus sit. Nec tamen omnipotentiam eius negamus, quæ fatemur, illum multa sepe præter naturæ leges fecisse, & nunc etiam infantes alios habuisse modos, quibus è monumento prodiret, sed nihil illum uoluisse facere dicimus, quòd in resurrectione vel corporis ipsius ueritatem in dubium uocaret. Deinde angeli uerba huius sententiæ aperte suffragantur, quibus illum non amplius illic loci esse ait, quòd ipsum posuerant. Quòd si illic non fuit, certe nec ubique fuit, sed locum habuit certum in quo tunc degebat: Et idem ueteres uobiscum fecisse, Theodoretus uerba testatur, quibus de corpore Christi resuscitato & iam clarificato sic scribit: Non est mutatum in naturam diuinitatis, sed post resurrectionem est quidem & immortalis & à corruptione & interitu alienum, & diuina gloria plenum, sed tamen corpus est quòd habet propriam circumscriptionem. Accedunt hijs infinita alia testimonia, maxime ipsius Christi, qui per dies quadraginta multis & varijs apparitionibus probauit, se & corpore suo, quòd prius habuit, resurrexisse, & eiusdem proprietates ueras in resurrectione seruasse. Primò enim prope sepulchrum de Larida Magdalena uisus est, quæ cum inridio hortulanum esse putaret, postea illum sibi loquentem agnouit. Deinde alijs quoque mulieribus, cum à sepulchro reuerterentur, occurrit, & illis salutem dixit. Post hæc duobus discipulis Emauntem proficiscentibus sese in ueris comitem adiunxit, qui post longum colloquium tandem ex panis fractione ipsum agnouerunt, cum prius oculi ipsorum tenebantur, quò minus illum agnoscerent. Vbi non oscitanter præteriri debet, quòd de oculis eorum dicitur, ut quòd in Christi corpore mutationem eiusmodi factam putes, quæ carnis substantiam & corporis proprietates

Dial. 3 qui inscribitur impatibilis.

Act. 1.

Ioan. 20.

Matth. 28.

Luc. 24.

om rem ita proponit, ut singulis
 resurrectionis Christi remanentem
 alio quopiam loqui videtur
 (nquit) Nazarenus, qui factus
 est. Non est hic: ut docet illud
 gen: Ecce locus, ubi posuerunt
 corpus eius. ne quid insolens hic factum
 quod se praeiurum esse, non solum
 ali diligentia. Quia enim morantur
 is capium longe superat, & prae
 cui nostra imitatur, & qualis
 est simis & minime ambrosius
 verum sum corpus, & verum
 partibus constare. palpatum
 oribus nostris inhaerent quod
 enensis) nihil nunc dicimus: nihil
 noxa & culpa contraximus, ac
 tionem, quae infirmitate &
 Christum illa retinuisse cum corpore
 inde singula angeli verba, ac
 elapsus lapidem ab ipso
 teret. Neque illud nos prae
 Romani episcopi scripta prae
 sedem Romanam videtur
 non multo post Chalcedonem
 ue ut veram Christi humanitatem
 stinos scribens ait: Dicitur
 o, quae iacuerit in sepulchro
 pus Iesus discipulorum vultu
 dissidentia, inspicere oculis
 teris vulnus exigent? Quae
 dum finxisse, quasi lapide
 resus sit. Nec tamen vultu
 te leges fecisse, & nunc
 lum voluisse facere dicitur, quod
 Deinde angeli verba hanc
 quod ipsum posuerant. Quae
 ne debebat. Et idem
 isti resuscitato & iam clarificato
 resurrectionem est quidem
 um, sed tamen corpus est
 monia, maxime ipsius Christi
 & corpore suo, quod prae
 esse. Primo enim prope
 utaret, postea illum
 entur, occurrit, & illis
 neris comitem adiunxit, qui
 cum prius oculis ipsorum
 debet, quod de oculis
 que carnis substantiam & corpus

tates abstulerit. Eodem die ad discipulos simul congregatos ingressus est, quibus sese contra standum
 prebuit, & cum expauescenti spectrum se videre putarent, magna cum gravitate dixit: Quid turbati
 estis, & cogitationes ascendunt in cordibus vestris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse
 sum. Contraeare me & videre, quia spiritus carnis & ossa non habet, sicut me videtis habere. Quid
 vero clarior dici poterat? Membrorum enim meminit, carnis item & ossium, quae praecipue corporis
 humani partes sunt: & illos se non videre modo iubet, verum etiam contraeare. Nec illo contentus
 est, sed ne illis maneat dubitandi occasio, cibum ferri iubet, & ipsis videntibus edit, ut se non mem-
 bra tantum, sed illorum visum quoque habere ostendat, licet clarificatis corporibus nec cibo nec potu
 opus sit, cum omni corruptione sint exempta. Praeterea cum Thomas, qui solus quando haec ageban
 tur, abfuisset, hac narrandis discipulis non crederet, iterum comparens, illi clavorum vestigia vi-
 denda & latus quoque, contraeandis prebet. Rursus ad Mare Tiberiadis piscantibus discipulis ad-
 est, & se Christum esse insolita piscium captura declarat, & cum isdem prandium sumit. Paulus
 ipsum plus quingentis fratribus simul collectis visum fuisse scribit. Adde his milites, quorum testi-
 monium cum ne ipsi quidem sacerdotes rejicere possent, ab illis silentium pecunia multa redemerunt.
 Neg. omitti debent mulierum testimonia, quae etsi discipulis somnare & delirare viderentur, constan-
 tissime tamen affirmant Christi resurrectionem, cuius certa & infallibilia argumenta viderant. Luc. 24.
 Quod si Apostolos excitatum, nunc in caelis vivere, & illic nostrum mediatorem & advocatum coram
 patre comparere. Petrus certe apud Cornelium de Christo disserens, inter alia inquit: Hunc Deus Actuum 10.
 suscitavit tertio die, & exhibuit eum, ut manifestus fieret, non toti populo, sed testibus prius, ad hoc
 delectis a Deo, nimirum nobis, qui comedimus & bibimus una cum illo posteaquam a mortuis resur-
 rexisset, &c. Quid multum? nullum ego fidei articulum extare scio, qui pluribus minus, ambiguis testi-
 monijs probatus, adeoque sensibus nostris tam aperte propositus est, quam hic est, quo Christum vero suo
 corpore, quod in Mariae virginis utero assumpsit, resurrexisse fateamur.

Ergo turpis illorum error est, qui Christi corpus in resurrectione exinanitum vel Deificatum
 esse somniant, ut positae veri corporis proprietatibus iam nullo certo loco sit, sed per tota huius mun-
 di machinam mirabili & ineffabili modo diffundatur. Monstruosum dogma, novum quoque & mon-
 strosum vocabulum nobis peperit, ut Vbiquitas iam omnium ore versetur, infelix sane partus, qui
 Christiani nominis professores hostibus publicis, imo Turcis & Iudeis deridendos propinat. Dogma
 vero tam absurdum causam dedit infelix, quae circa mysticam caenam Domini exorta controuersia,
 ecclesiam iam annis aliquot miserè exagitavit. Ut enim suam sententiam tueri possint, quae Christum
 naturali & vero corpore in Cena praesentem esse, & in vel cum pane bonis simul & malis, piji & im-
 piji verè & substantialiter manducandum exhiberi docent: ad eiusmodi opinionum portenta & scanda-
 lorum, contentionum fluctibus abripiuntur. Vident enim illam consistere nullo modo
 posse, si Christi corpus post resurrectionem proprietates suas & propriam circumscriptionem (ut
 Theodoretus ait) habere fateantur. At si verè & ex animo sentiunt sicuti loquuntur, quid obscuro
 ad Christi resurrectionem respondebunt, in qua corporis ipsius veritas tot argumentis & testimonijs
 assertur? Quid de eo dicent, quod corpus illud in caelos ascendisse scriptura docet, ubi illud mansurum
 Petrus dicit, ubi ad temporalem restitutionem omnium? Scio illos ad miraculum confugere, & caelos lo-
 cum certum esse negare, adeoque ascensionis historiam in dubium vocare, quasi in illa nullius corporis
 motus ex loco in locum factus sit, sed mutatio tantum, ut qui prius visibiliter in terris versabatur,
 nunc invisibilis factus, verè tamen & corporaliter nobis adsit. At quis errorum & portentorum fi-
 nis erit, si pro nostro arbitrio ipsi nobis miracula fingimus, quorum scriptura nullam facit mentio-
 nem? Aut quae ratio mouet nos, ut historicas de Christo narrationes, in quibus Evangelistae cum
 simplicitate summam diligentiam coniungunt, mysticis expositionibus obscuremus, tropum verò o-
 mnem tecu nefas aliquod abominemur in locutionibus sacramentalibus, quas omnis vetustas pro fi-
 guratis agnouit, & in quibus ipsa necessitas ad tropos confugere docet, ne signa pro rebus venemur,
 quam miserissimam animarum seruitutem esse olim Augustinus monuit? Vel num Christum post
 resurrectionem corpus suum videndum & contraeandum exhibuisse putas, ut nos iam illud inuisi-
 bile & impalpabile & per omnia diffusum esse credamus? Fide hic opus esse aiunt, quia ratio huma-

10an. 20.
 10an. 21.
 1. Cor. 15.
 Luc. 24.
 Actuum 10.

Contra ubiqui-
 tatem corporis
 Christi.
 Acto. 3.

Rom. 10.

na hac capere non possit. Audio. At fides Dei verbo nititur, quod cum ista nuppiat doceat, non haec fides erit, sed vanissima & temeraria persuasio, vel opinio potius, si quid tale ipsi nobis imaginemur. Adde, quod nostrorum corporum resurrectio cum primis obstat, ne isti opinionibus locum dentur. Haec enim olim clarificato & glorioso Christi corpori conformia & similia fore, Apostolus testatur. Eisdem vero scriptura oculos, cutem, carnem & ossa tribuit. Haec ipsa ergo corpori Christi adhaere non poterimus, nisi eadem in nobis locum habitura esse negemus.

Philip. 3. Iob. 19.

Resurrectionis Christi fructus.

Porro nemo putet, ista praeter ratione iam multis videri. Nisi enim de vera Christi resurrectione nobis probè constet, vniuersa nostra salutis ratio periclitabitur, & qui ex illa dependet saluberrimus fructus, omnino intercident. In hac enim nostrae redemptionis & salutis complementum consistit. Quia frustra pro nobis mortuus esset Christus, nisi etiam mortem vicisset, cuius duro imperio & tyrannide premebamur. At hanc ab illo deuictam esse patet, quando propria virtute eius vincula excussit, & à mortuis suscitatus est. At quia mors per peccatum ingressa est in mundum, & ex peccato omnia eius imperium dependet, hoc quoque simul sublatum sit oportet, cum mors deuicta Christum non poterit detinere. Quomodo enim quis deuincet fortem aliquem, nisi illum prius exarmauerit? Vnde ergo ratiueriam redemptionis nostrae fiduciam & certitudinem in Christi resurrectione fundatam esse. Vnde Paulus dicebat: Traditus est propter peccata nostra, excitatus autem à mortuis propter iustificacionem nostram. Item alibi: Si Christus non resurrexit, superuacanea est fides vestra, adhaec estis in peccatis vestris. Igitur & qui obdormierunt in Christo, perierunt, &c. Ex quibus verbis nos inferre auct concludere possumus: At resurrexit Christus & resurgendo mortem deuicit. Ergo fides nostra superuacanea non est, nec amplius sumus in peccatis nostris, & proinde non perierunt etiam, qui in illa obdormierunt, sed (sicuti ille promisit) à morte transierunt in vitam eternam. Quin horum fiducia confirmatis cum propheta Paana canere licet: Vbi tuus è mors aculeus? Vbi tua inferna victoria? At qui hic non vulgaris resurrectionis Christi fructus est. Quoties enim peccatorum conscientia tetramur, & mortis terrores sentimus, hinc consolationem certam & dulcissimam petere possumus. Quam enim certum est, Christum à mortuis resurrexisse, tam certò constat, ipsius merito & virtute peccatum omne sublatum, & mortem simul deuictam esse, &c.

Luce 12.

Rom. 4. 1. Cor. 15.

1047. 5. Hof. 13.

2. Animarum immortalitas asseritur.

Deinde ex Christi resurrectione animarum immortalitas argumento irrefragabili cognoscitur. Suam enim animam moriturus Deo patri comendauerat: quae si in morte perisset, aut in aeternam dispersa, vel in nihilum redacta fuisset, nec ad corpus suum redire, nec in illo vitae officia obire poterat. Christum vero vna cum corpore animam quoque, vere humanam assumpsisse, vel ex eo constat, quod illam contristari, affligi & excruciarari ipse non semel testatus est. Eadem ergo est nostrarum quoque animarum conditio, quod nimirum corporis vinculis soluta non intereunt, sed superstitae manent, & in locum ipsi à Deo destinatum colliguntur. At qui hoc illud est, quod Christus credentes à morte in vitam transire ait, & quod latroni nuper dixit: Hodie mecum eris in paradiso. Ita vero aduersus mortis terrores Christi resurrectio solatur, ne dum illi iam moriturus ob oculos versantur, de animarum salute incerti fluctuemus, sicuti nuper de Imperatore Adriano diximus. Ea enim est impietatis fors, quod cum inter huius seculi & auidia securi rideant quicquid de animarum immortalitate & vita aeterna dicitur, morituri horribiles cruciatus sentiant, & quia de corpore iam actum esse vident, de animarum migratione solliciti esse incipiunt, & quod se vertant ignari, animas suas cum indignatione (ut poeta annotarunt) exhalant. Pij vero vi in reliquis tribulationibus gaudent, ita quae praecipue ad vitae finem accedunt, eo maiori fiducia ad patriam caelestem aspirant, adeo hinc cupiunt dissolui, ut Christo conuersentur, quem peccati & mortis victorem agnoscunt. Vide Philip. 1.

1048. 12. 13. Matt. 26.

3. Resurrectio corporum asseritur.

Terzio Christi resurrectio nostrorum quoque, corporum resurrectione asseritur. Vult enim nos scire esse, & se nobis locum in caelis parauisse dicit, in quem nos sub nouissimum ipsius aduentum trāsferri oportet. Sed in morte non mansit Christus. Ergo nec nos in illa manebimus. Praeter ea caput nostrum est Christus, à quo membra diuelli non possunt, nisi totius corporis interitum statueret velimus. Quia ergo ille resurrexit, nos quoque resurgamus oportet. Nisi enim hoc fiat, nos per mortem à Christo separati scabimus, quod factum impossibile esse Paulus testatur, quando dicit: Persuasum mihi habeo, quod neque mors, neque vita, etc. neque ulla creatura alia poterit nos separare à dilectione Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro. Sic: Si viuimus, Domino viuimus: si morimur, Domino morimur. Sive igitur viuamus sine mortis

1049. 12. 14 et 17

Rom. 8.

Rom. 14.

mur, Domini sumus. In hoc enim Christus & mortuus est, & resurrexit, & reuixit, ut mortuis ac
 uientibus dominetur. Et huc facit argumentum, quo supra usus est Christus contra Sadduceos, Marc. 12. 11
 quando Deum Abrahami, Isaaci & Iacobi Deum esse dixit, & ex eo illos uiuere & olim resurre- Exod. 3. 11
 cturos esse probauit. Quod item Lazarum suum amicum dicit, postquam ille iam mortuus & sepul- Iou. 11.
 tus erat. Postulat hoc ipsam Dei iustitiam, ut qui cum Christo mortui sunt, cum eodem uiuant: punitan
 tur autē, qui omni discipline iugo excusso aduersus ipsum proteruiunt & volupantur. Quia enim 2. Timoth. 2.
 in hoc seculo remuneratio aut omnino nulla, aut admodum rara et exigua est, in futuro seculo eam fra-
 tuere oportet, nisi Deum omni iustitie laude spoliare libeat: qua de re cum alibi plura dicta sint, hæc
 modo annotauisse sufficiat.

Est præterea fructus quidam resurrectionis Christi mysticus seu allegoricus, quo docemur, ut ipsi 4. Vita et mo
 quocumque peccato mori, & in Christo ad uitæ nouitatem resurgere debeamus. Commendat hunc nobis res instituit.
 Paulus his uerbis: An ignoratis, quod quicumque baptizati sumus in Christum Iesum, in morte eius Rom. 6.
 baptizati sumus? Sepulti igitur sumus in eum cum illo per baptismum in mortē: ut quemadmodum exci-
 tatus est Christus ex mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Nam si iusti-
 ficatus est Christus ex mortuis per similitudinem mortis eius, nimirum & resurrectionis participes erimus, illud
 scientes, quod peccatus ille noster homo cum illo crucifixus est, ut aboleretur corpus peccati, ut post hæc
 non feruamus peccato. Etenim qui mortuus est, iustificatus est à peccato. Quod si mortui sumus cum
 Christo, credimus, quod & uiuemus cum eo: scientes quod Christus excitatus à mortuis non amplius
 moritur, mors illi non amplius dominatur. Nam quod mortuus fuit peccato mortuus fuit semel:
 quod autē uiuit, uiuit Deo. Itaq; & vos existimate, uos ipsos mortuos quidem esse peccato, uiuere autē
 Deo per Christum Iesum Dominum nostrum, &c. Adde his, quæ ad Coloss. idem Apostolus scribit: Colof. 3.
 Si resurrexistis in Christo, superna querite, ubi Christus est ad dextram Dei sedens. Superna
 curate, non terrena. Si quidem emortui estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo, &c.
 Poterat hæc multis declarari, & peculiarem sermonem requireret: Sed cum passim occurat de
 illis dicendi occasio, & non tam consideratione acuta quam diligenti actione seu praxi opus habeat,
 pauca hæc Christianis hominibus possunt sufficere.

Transiamus nunc ad tertiam orationis angelicæ partem, qua mulieribus præcipit, ut Ch. isti re-
 surrectionem discipulis nuntient, & quidē Petro imprimis, qui quod Christum abnegasset, indignus surrectionem
 rideri poterat qui discipulorum loco haberetur, & saluus in Christo confors esset. Nec modo resur-
 rectionem indicare iubet, sed quod in Galileam ipsis præeat, ubi illum uisuri sint, sicuti alias promi-
 serit. Id uerò non pugnat cū eo, quod illum eo ipso die discipulis uisum fuisse, supra diximus. Nam
 se discipulis simul omnibus uidendum exhibuit, uerum etiam regni sui mysteria (ut Lucas in Actis Actorum 1.
 restatur illis exposuit, & Apostolis docendi munus commisit. Et huc referri debet, quod Matthæus
 in fine libri sui Euangelici ad hunc modum narrat. Undecim discipuli abierunt in Galileam, in mon-
 tem ubi constituerat illis Iesus. Et cum uidissent illum, adorauerunt eum: quidam autem dubitauerunt.
 Et accedens Iesus locutus est eis: Data est mihi omnis potestas in celo & in terra: euntes ergo
 docete omnes gentes, &c. Voluit autem huius apparitionis, seu potius promissionis, angelus mentio-
 nem facere, quia & ad regni Christi illustrationem maxime pertinet, & simul argumentum fuit
 euidens, quo ostendebatur discipulos nō reiectos fuisse à Christo, licet aliquid humanitus passi essent.
 Admonet igitur locus iste, resurrectionis Christi meritum & fructus dulcissimos ad omnes eos per-
 tinere, qui illius discipuli sunt, nec quenuquam ob suam uel infirmitatem uel indignitatem desperare
 debere, quasi à regno suo Christus exclusum uelit. Nam si discipulos inspicimus, multa illis defuisse
 patebit, quæ ad Christianam perfectionem faciunt. Nam & Christi desertores fuerunt, & merca-
 losti nimis adhuc latent, nec in publicum prodire audent, adeoq; mulierculis istis formidolosiores sunt, Iou. 10.
 quæ ad sepulchrum exire non dubitarunt. Deinde uerborum Christi immemores, pro delictis amantibus
 & somnijs habent, quæ à mulieribus de eius resurrectione dicebatur. Atamen suam resurrectionem Luca 24.
 Christus illis annuntiare uult, & apud Matthæum illos fratrum nomine dignatur: hic uerò Petri
 angelus discretè nominat, qui uirij modò commemoratis turpem quoq; addiderat Christi abnegatio-
 nem. Quia enim uerbum Christi nondum abiecerat, adhuc pro mundis censerī possunt, sicuti in uerbi- Iou. 15.
 P 2

Marc. 12. 11
Exod. 3. 11
Iou. 11.

2. Timoth. 2.

4. Vita et mo
res instituit.
Rom. 6.

Colof. 3.

Actis Actorum 1.
Iou. 10.
Luca 24.

Iou. 10.

Luca 24.

Iou. 15.

ma Cena Dominus dixit. Nihil ergo est, quod Christum Iesum à nobis alienare possit, modo scilicet scintillam seruemus. Reuera enim is est, qui arundine quassatam non conterit, & linte sumis non extinguit. Et cum ipse nostras infirmitates sustinuerit, nobis condolare potest, & compati. *Hebr. 2. &c.*

Mulieris timor. Addit his in fine Marcus quadam de mulieribus. Tunc (inquit) abeunt: eisdem fugerunt: conuentione: habebat enim eas tremor & stupor, neque cuiquam quicquam dicebant. (Inter eundem licet, donec ad discipulos ventum esset, quibus omnia fide bona narrauerunt.) Timebant enim: licet hæc (ut nuper diximus) humane infirmitatis argumenta, qua sunt, ut gloria celestis splendor non possimus. Extant huius generis exempla in prophetis & Apostolis passim, quæ eorum ambrosiam eueritate arguunt, qui reuelationibus diuinis gloriantur, quales fere sunt Monachi & Anabaptista; qui vel eo iudicio probant, se à sanctorum moribus esse alienissimos, quos suam infirmitatem fieri non pudet, nec ita ambiciose apparitiones eiusmodi iactant.

Dan. 10. Matth. 17. Apoc. 1. &c. Et hæc in resurrectione Christi Iesu historiam dicta sunt. Proderit autem istorum consideratio, si ex ijs Christum peccati & mortis victorem agnoscamus, & beatam immortalitatis ac future resurrectionis spe extrinsecuti, peccato moriamur, ad vitam vero nouam & Deo sacra respiciamus in eodem illo Iesu Christo, Domino & saluatore nostro: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A CXXXV.

Cum autem resurrexisset Iesus, mane primo die hebdomada, apparuit primum Mariæ Magdalena ex qua eiecerat septem demonia. Illa profecta renuntiavit ijs qui cum ipso fuerant, lugentibus ac flentibus. Et illi cum audissent quod uiueret, & spectatus esset ab ea, non crediderunt.

Argumenti & usus presentis loci. **Q**uoniam resurrectio Christi nostræ redemptionis complementum est, & simul nostrorum corporum resurrectione asserit, quæ ut à carnis sensu non facile percipitur, ita si verè percipiatur & credatur, nostræ institutioni & consolationi plurimum seruire non euerit illam multis & uideribus testimonijs probari oportuit. Et hic quidem Euangelista alij alias historias describit, ut modo his, modo illis se se conspiciendum exhibuerit: ut hæc omnia in unum collata huius articuli fides magis confirmet. Marcus uero etsi breuitati studeat, ex omnibus tamen tres deligit, quibus partim docet, Christum uero suo corpore à mortuis resurrexisse, & post resurrectionem uero corporis proprietates retinuisse; partim in discipulis nostræ tarditatis exempla proponit, ut hæc agnita ad ardentius salutis studium excitentur. Nobis uero istorum omnium hic usus esse debet, ut per illum impleta esse intelligamus, quæcumque olim de humani generis redemptione prædicta fuerunt, & præinde ipsum diuinitus unicum esse redemptorem, quo uno uiti oporteat omnes eos, qui salutem consequi cupiunt.

Christus Magdalena manifestatur. Primum Mariæ Magdalena occurrit Christus, & quidem summo mane eius diei, quo à mortuis resurrexerat. Historia per singulas partes diligentius Ioannes exponit. Quamuis uero ex Mattheo colligere licet, eodem diluculo non multo post mulieribus omnibus quæ ad uisendum corpus ipsius uenerant, se obuium dedit, & cum illas saluasset, præcepit, ut suam resurrectionem discipulis nuntiarent, quos (ut nuper diximus) fratres suos dicere dignatur. Marcus uero & Ioannes plura Magdalena meminere, quia huic prima uisus est, & in illa peculiare bonitas diuine pietatis eluceat. Et huc facit persona descriptio, quæ docetur, quæ antea huius cõditio fuerit. Ex qua (inquit) septem demonia eiecerat. Septem demonia in manu diaboli tyrannidem denotant, quæ illam oppresserat, ut in illa non unus modò demon, sed multi & innumeri dominium obtinere uideri possent, sicuti de illo scribitur, quem tota legio demoniorum exagitauit. Scimus enim septenarium numerum in scripturis perfectionis aut plenitudinis notã esse, & apud prophanos quoque scriptores non raro numerus finitus pro infinito usurpatur. Et ipse Christus infelicissimam & deploratam eorum conditionem descripturus, qui per suam societatem in diaboli seruitium relabuntur, spiritum immundum, qui ex illis pulsus fuerat, assumptis septem alijs demonijs se multo deterioribus ad illum redire ait, &

Magdalena prior cõditio. Marc. 5.

Matth. 12.

et fidem expones, quam hucusq; es professus. Hac et alia huius generis in finem in mentem venire poterunt, quo minus Christo obediret. Sed omnibus hisce rationibus contemptis fidele illi obsequium prestat. Et hac sunt eorum officia, quos Christus ex diaboli tyrannide liberatos ad sese conuertit. Sequantur illum, partim fide, ut in illo vno salutem omnem contineri credant, partim vita conversatione, ut relictis prioribus studijs Christi exemplum sibi imitandum proponant. Seruicio tunc ipsi et suas facultates omnes conferant. Illum assiduo verbi studio ac precibus indefessis querant, nolunt autem eius obtemperare, et huic subijciant sensus omnes vna cum rationibus omnibusque vel mundus hic, vel satan, vel caro, in diuersam partem adducere consueverunt. Hac sunt fidei exercitia, que in omnibus ijs inuenire licet, quos scriptura nobis fidei nomine commendat. Hic fidem multi profitentur, ac si ista querat, vel nulla, vel perquam rara et obscura inueniant.

Vt discipuli Ma Porro discipulos videamus, quibus mulieres iste Christum resuscitatum nuntiare iubentur. **gdalene nuntii** fident illi lugentes et stentes. Pius quidem dolor, sed non secundum scientiam. Debet enim in Christi resurrectionem intenti fuisse, quam ille toties promiserat, et qua illos in vltima Cena iuratus consolatus. Sed tam alieni sunt ab ea cogitatione, ut ne mulieribus quidem credant ea dicentibus que

1. Cor. 15. ex Christo sepius audierant. Imo, ut Lucas annotauit, verba illarum pro delirij habent, aut fabulis anilibus. Quo exemplo adumbratur, quod sit carnis nostre iudicium de resurrectione. Est enim eius exempla passim exent in rerum natura, carni tamen vix possibile videtur, ut resurgat, qui semel hac vita defuncti fuerunt. Differunt tamen hic multum p; ab impijs. His enim, cum nihil prater carnalia sapiant, resurrectio mortuorum profusa fabula videtur, et omnem eius mentionem rar

Act. 17. et 26. rilliter ridet, sicut Atheniensem et Festi presidis exemplo Lucas in Actis docet. Et hoc multo ruz scurrilia dicta passim audiuntur, qui omnia ea in dubium vocare satagunt, que de beata immortalitatis spe et corporum resurrectione ex scripturis docemus. At longe alia est p; ratio, qui etsi interdum ignorantia decepti errent, aut cruce offensi nonnihil dubitare incipiunt, adeoq; mentis absorpti interdum promissionum vite future ad tempus obliuiscantur, manet tamen in illis vite melius promisse desiderium, et verum esse cupiunt quod de illa dicitur, et proinde institutionem admittunt, sicut perpetuo cum dubitatione et diffidentia luclantur.

Petrus ad sepul Est hoc in Petro videre, qui (ut idem Lucas scribit) etsi mulierum verbis fidem non satis habuit, **ebri excurre.** mox tamen cum Ioanne, dilecto Christi discipulo, ad sepulchrum excurrens, illud ipsum ingrediatur, linthea queq; suo loco posita inuenit (quod nouum erat Christi resuscitati, non furto sublatis, argumentum) adhuc tamen stupore et admiratione impeditus, rem ipsam, ut erat, non potest intelligere. Est autem diligenter obseruanda, hac nostra carnis tarditas, ut huius consideratione ad studium finit; ardentius excitemur, nec superuacaneam putemus institutionem, quam nobis Deus quocumque vult adhiberi. Si enim hoc tanto Apostolo in re tanti momenti et toties a Christo promissa accidit, quid de nobis sperabimus, quorum infirmitas maior est, quam ut illi simus vlla ex parte conferendi? Interim Petri exemplo discamus, quid eos deceat, qui aliquando per infirmitatem lapsi sunt. Hic illis studiorum omnium scopus sit, ut Christum denuo inueniant, et illi coniungantur. Est hoc, fructibus ijs, qui ipsis lapsus auctores fuerunt, ad ecclesiam redeant, cui Christus se presentem semper fore pollicitus est, et in qua (ut David inquit) nidum inueniunt, qui aliquando passerum et dimittuntum instar sunt vagati. Hic verò festinatione opus est, ne carnis rationes admittant, que in ipsi qua

Psal. 84. ad Dei gloriam et animarum salutem faciunt, mirifice cunctari solet. Ingressantur autem sepulchrum Domini, id est, diligenti et seria mortis ipsius meditatione occupati carnem suam et membra terrestria mortificent, et relictis peccati inuolucris omnibus, in illo ad vite nouitatem resurgant. Et hac quidem in presentis historie expositionem dicta sint. Faxit Deus, ut laza resurrectionis sue confirmati, aduersus omnes tentationum fluctus intrepidè luclentur, et celestis felicitatis portum ingrediamur per Christum Iesum Dominum nostrum, cui debetur benedictio, honor, gloria et potestas in eternum. Amen.

H O M I L I A C X X X V I .

Postea autem duobus ex ipsis ambulantibus apparuit alia forma, cum rus proficiscerentur. Et illi abierunt, ac renuntiauerunt reliquijs, qui ne illis quidem crederunt.

Matth. 5.

per eum gratia fit sale conditus. Sale autem Dei verbum designari, alibi diximus, & ipse Christi testimonio probatur, qui hoc nomine Apostolos salem terra esse dicit. Sed & ipse Paulus testimonio ponit, addens: Sermo Christi habet in vobis opulenter, cum omni sapientia. Arguntur his nostri seculi mores, quos corruptissimos esse, vel hoc vno argumento abunde patet. Dum enim res secundae sunt, omnis prope pietatis immemores, in lasciviam effundimur, & pleriq; de obscenis & turpibus sermones serendo teneros animos offendunt. Si qui vero severiores aut gravioribus alijs haberi vident, horum se verba nihil praeter quastum & iuras, aut etiam rapinas, caedes & ambitionem solum. Quod malum ita obtinuit, ut si quis in convivio aut familiari colloquio de rebus divinis & ad amunem salutem pertinentibus sermonem ex scripturis instituat, pro importuno conviutore aut moroso iheologo habeatur: in pretio autem sint, imò mercede conducantur, qui aut improbus dicitur, si era omnia ridet, aut lascivus & obscenis carminibus quosvis offendunt. Quod si crucem & afflictiones immittat Deus, quibus nos castigare & fidem nostram probare instituit, mox impatientia loquati coniciamur, & in dubium vocamus quaecumq; in scripturis de Dei auxilio & aeternae vitae promissionibus traduntur. Quid mirum ergo, si in rebus secundis pleriq; deterioris fiant, in adversis vero à fide & salute omnino excidant?

Christus de se colloquentibus inveniunt.

Transeamus nunc ad secundam huius historiae partem, qua quid cum illis Christus egerit, describitur: ubi singula peculiarem considerationem merentur. Primò colloquentibus intervenit, & se illos comitem adiungens interrogat quos nam sermones cedant, & ita occasionem capiat ipse instituenti. Est hoc exemplum plenum consolationis. Docet enim, Christum infirmos & imperfectos non negligere nec aspernari, modo erudiri cupiant, seq; dociles praebant: quales istos fuisse constat. Nam peregrini habitu intervenientem, & de rebus ipsorum interrogantem minime recusant, ut praefracti et insolentes facere consueverunt, sed amice respondentes rem omnem illi exponunt. Deinde cum ab illo suam stultitiam sibi exprobari audiunt, non tamen exacerbantur, sed pacenter ferunt, & illius doctrina sic capiuntur, ut illum perpetuo secum manere cupiant. Sicut hoc animi in re-ctabilis iudicia: & qui tales sunt, illis se Christus sponte offert, & ipsam institutionem externam simul & internam adhibet, ut magis proficiant. Alia longe est ratio hypocritarum, qui ut in recipiendis aut excogitandis erroribus admodum audaces sunt: ita ne errasse videantur, constantem acriter evitent, nec ullam institutionem, nedum correptionem, admittunt. Relinquit ergo illis in erroribus suis Deus, ut propria culpa pereant qui emendari nolunt. Interim observabis, quod in praesentia specie se illis Christus offert, & oculos ipsorum aliquandiu detinet, ne ipsum agnoscerent postea, imò postea se ab illis longius progressurum esse simulat. Servit hoc quidem praesentis negotio, ut hac occasione sermonem commodius instituat de sua morte & resurrectione, adeoq; de regno suo & universae nostrae redemptionis negotio. At nos hic primùm admonemur, non nosum aut insolens esse, si modo etiam Christus interdum peregrinus, aut à nobis alienus vel discessurus appareat. Ut enim Iosaph olim ea ratione fratres suos probavit, qualis esset illorum erga patrem et se in vicem pietatis atq; fidei. Ita nostram quoq; fidem Christus nonnunquam examinat. Ibi nos officij memores esse convenit, ut fidei verae professionem constantem retineamus, & precibus assiduis eum complectamur, qui à nobis videtur abiturus. Docemur praeterea Christi cognitionem non esse humane industriae, sed Dei donum esse, qui ut corporis sensus acuit & habiles reddit: ita solus ille mentis oculos illustrat, ut Christum agnoscere & complecti possint. Admonet de hoc ipse quando ait: Nemo novit filium nisi pater, neque patrem quiquam novit nisi filius, & cuiuscumq; voluerit filius revelare. Item: Nemo novit ad me, nisi pater traxerit eum. Et Paulus fidem Dei donum esse pronuntiat. Quorum consideratio ut nospeccatum virium & operum fiduciam evertit, ita nos ad preces & pietatis studium excitat: ut Deus sua gratia lumen nobis offerenti improbe reluctemur.

Christus ignota specie se illis offert.

Gen. 42. 43. 44. & c.

Matth. 11. Ioan. 6. Ephes. 3.

Prima Christi eoncto post resurrectionem. Luc. 16.

Matth. 5.

Secundò sermonem instituit, quem nos primam ipsius à mortuis resuscitati concionem dicere possumus. Audiant ergo hanc, quos quot cum diuine epulone aliquem ex defunctis doctorem suae mentorem sibi dari vellent. Partes eius tres sunt. Exordio attentos reddat, & quia stupidiore esse sciebat, quam qui facile excitari possent, graui exprobratione vitur. O stulti (inquit) & tardi cordis ad credendum omnibus qua locuti sunt prophetae. Hac dicendo non peccat in suum praeceptum, quo prohibet ne quem stultum aut fatuum dicamus. Nec enim ex affectu carnis loquitur, sed officium

facit, & idem causam stulticia simul indicat, quod nimirum non attendant ijs, que prophetia olim de promisso Salvatore sine locuti sicut illos ad diligentiore[m] scripturæ considerationem excitat. Cum vero stultus dicat, eò quod prophetarum scriptis non credant, nec illis animum intendant, vtiq[ue] supra etiam & vera sapientia fuerit scripturæ credere & obedire, quibus nobis Deus suam voluntatem rema-
 uelat, que sola veram cognitionem rerum diuinarum & humanarum complectitur. Docet hoc Mo-
 ses, quando Israelitis Legem proponens inter alia ait: Custodietis & facietis, hæc enim est sapientia
 & intelligentia vestra coram populis, qui audiunt cuncta statuta ista, & dicent: Duntaxat populus
 sapiens & intelligens est gens hæc magna, &c. Et sane si probe examines eorum placita quocumque
 vbiq[ue] scripturis sapere voluerint, meras tenebras & non tam risu quam deploratione dignam stulti-
 tiam reperies. Audiamus ergo nos scripturas, ne dum mundi huius iudicio sapientes haberi volumus,
 à Christo stulti & vacordes pronuntiamur.

Deut. 4.

Secunda orationis Christi pars est Propositio, quam interrogacione vestit, vt animos illorum
 magis feriat. Nonne hæc (ait) oportuit pati Christum, & introire in gloriam suam? Sensus est:
 Offendit vos Christi crux, & eo nomine turbamini, quod de illius resurrectione nihil dum certi com-
 peristis. Atqui hæc ita fieri oportuit, nec alia est ratio, qua ille in regnum & gloria[m] suam ingredia-
 tur. Ergo vos offendi aut turbari minime decet. Vbi probe obseruabis, quod hæc ita fieri oportuisse
 dicit. Ex eo enim colligitur, non aliam fuisse rationem, qua genus humanum à peccatis & morte
 redimi posset. Si enim fuisset aliqua, Christum pati minime necesse fuisset, nisi Deum præter omnem
 rationem filium suum dno & execrabili crucis supplicio exposuisse dicamus. Arguuntur itaque hoc
 Christi dicto, quicunq[ue] noua sacrificia & nouas pro peccatis satisfactions excogitant. Simul verò
 confoletur, quod gloriam suam passioni coniungit, adeoq[ue] per hanc sibi in illam ingrediendum fuisse
 fateatur. Simili ratione Petrus prophetas Christi spiritu animatos dixit, vt illius afflictiones & post
 securam gloriam inuestigarent. Sunt ergo hæc semper coniungenda, & quoties Christi crux ob o-
 culos versatur, simul animi oculos in illius resurrectionem & triumphum ascensionis extendamus, ne
 vel illius vel nostris afflictionibus offendamur, quarum eandem omnino rationem esse scripturæ do-
 cent. Huc enim facit, quod ad crucem ferendam Christus omnes in se credentes inuitat, & quod Apo-
 stoli dicunt, nos per multas tribulationes oportere ingredi in regnum Dei. Vnde Acto. 14.

Christum oportuit pati & resurgere.

1. Pet. 1.

Matth. 16.

Ceterum propositio[n]i Christus confirmationem subiicit, que tota ex scripturis petita fuit. Exor-
 tus enim à Mose & omnibus prophetis, interpretatus est in illis quæcumq[ue] de ipso scripta erant. At-
 qui poterat miraculum aliquod edere, aut subito apertis illorum oculis se ipsi cognoscendum præ-
 bere, sed scripturas profert, vt ipsius cognitionem certam & solidam ex illis peti debere doceat, in
 quibus passim occurrunt, que ad illam faciunt. In Mose enim promissiones habentur, quas omnes
 in illo impleri constat. Accedunt his typi legales, qui illius mysteria sub involucri proponunt. In
 Psalmis verò et prophetarum libris oracula de illo tam perspicua extant, vt (quod de Isaiâ Hierony-
 mus dixit) multis in locis non vaticinia scribere, sed rei gesta[m] historiam contexere videri possint.
 Illis omnibus cum postea etiam noui testamenti libri accesserint, nimis stolidi sunt, qui Christi &
 salutis cognitionem alibi querunt. Non debet autem officianter præteriri, quod scripturas veteres
 non obiter allegat Christus, sed easdem interpretatur, adeoq[ue] involucri sublati latentia sub illis
 mysteria patefacit. Simili ratione illum in schola Nazarethana vnum legimus, quando Isaiæ locum
 interpretatus est. Non sufficit ergo scripturas legisse in ecclesia, sed quia multe illis insunt, quorum
 sensus nõ statim omnibus patet, expositione opus est, que diligenti collatione facta locos singulos præ-
 sentibus auditoribus accomodat, vt quid sibi hic obseruandum sit, intelligant. Nisi enim hoc fiat, ex
 scripturarum prælectione non plus commodi referes, quam ex re prorsus ignota et à nobis alienissima.
 Et hæc quidem in Christi concionem dicta sufficiant, quando singulos veteris Testamenti locos, qui
 de Christo habentur, excutere, alterius loci est & temporis.

Christus suam mortem & resurrectionem ex scripturis probat. Ioan. 5.

Luc. 4.

Isaiæ 61.

Nunc in presenti actione Christi progrediamur, qui vbi ad castellum vsq[ue] ventum est, simulat se
 vterius ire velle, vt veri & salutis desiderii magis in illis excitet. Illis verò rogantibus vt secum
 maneat, diuertit, & mox vbi mensæ accubuerunt, se illis cognoscendum præbet. Nam pro more acci-
 pic panem, frangit, & solita benedictionis, seu gratiarum actionis formula vtitur: & dum ista agi-
 periturus ipsorum oculi, vt Christum esse intelligant, quem hæcenus peregrinum & hospitem igno-

Christus se cognoscendum præbet.

cum esse putauerunt. Ipse autem simul à conspectu illorum auferetur. Hic verò in vno collegi debent argumenta, quæ illum in resurrectione veri corporis proprietates resinuisse testantur. Et hinc sciamus, quod cum illis iter faciendo de loco in locum mouetur, quod humano more cum illis colloquitur, ad mensam discumbit, panem suis manibus prebensum frangit, gratias agit, & mox vni illorum cœli aperiantur, ab ipsis agnoscitur. Nec temere Euangelistâ tam diligenter annotauit, oculos ipsorum primò detentos, deinde apertos fuisse. Ita enim cauere voluit spiritus sanctus, ne quid hic præter veri corporis naturam præstigiöse factum, aut illud exinanitum fuisse putemus. Neq; obstat, quod nec ab illorum conspectu sublatus esse aut disparuisse dicitur. Quia enim iam fecerat quod voluit, presentia eius corporali amplius non opus erat. Subduxit autem sese, ne quam illis occasione daretur, si aliquid terrenum cogitandi, & simul nos admonet, ne posthac in ipso terrenum aliquid queramus. Ex mundo enim sibi discedendum esse iam sapius prædixerat. Postquam ergo per dies quadraginta sue resurrectionis veritatem asseruit, nec haberet quod suo corpore in terris ageret, illud cœli transiit, vt nostræ carnis illuc aliquando transferenda pignus esset, nobis verò spiritum suum transiit, qui & veritatem omnem nobis reuelaret, & salutis nostræ arrhabo esset infallibilis. Hanc ergo in scripturis, & intra animos nostros loquentem audiamus, corporalem verò Christi in terris presentiam in postoribus relinquamus, quos ille nouissimis temporibus exortituros esse prædixit. V. de supra cap. 15, & Matth. 24.

Ioan. 13. 14. 16. & c. Actor. 1.

Effectus huius actionis.

Restat postrema huius loci pars, quæ totius actionis effectus continet, qui non vulgares fuerunt, si quæ Lucas tradidit cum ijs conseras, quæ à Marco sunt annotata. Primò enim vbi Christum vere agnitum mox disparuisse vident, dicunt: Nonne cor nostrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & cum aperiret nobis scripturas? Fatentur his se vim spiritus Christi vno sensu percipisse, adeò vt qui antea in illius mysterijs frigidi languebant, nouos & insolitos ignes intra animos suos senserint. Est hic effectus verbi dei, si externa prædicationi Christi cooperatio accedat. Excitat enim ignem qui & carnis affectus excoquit, & Dei amorem gignit, qui omnia alia nobis fordida & ingrata reddit. Ad hanc ergo regulam seipsum probandum Dei verbum cum fructu audiat. Nihil enim cor Dei & celestis beatitudinis desiderio totum inflammetur, nondum in illud Dei verbum penetravit. Et in hoc quidem plurimum hodie peccatur. Sunt enim qui conciones sacras audiunt quidem, sed illis non aliter quàm cantione aliqua nihil ad se pertinente efficiuntur (vt Dominus Ezechiel dicit) & proinde absq; fructu discedunt. Sunt verò alij his deteriores, qui flammam quidem concipiunt, sed odij & iræ flammam, quibus aduersus verbi ministros in rabiem accenduntur, & ita se ex reprobatorum numero esse docent, quando ex eo peiores fiunt, quo in melius proficere debebant. Secundo ea ipsa hora surgunt, & in urbem reuersi, quod vident, discipulis nuntiant. Est hoc magnum fidei & piæ industrie argumentum. Die enim iam ad occasum vergente Emauentem venerunt, quæ ab urbe (vt diximus) septem millibus et quingentis passibus distabat. Fieri ergo non potuit, quin multa demum nocte eo peruenerint. Adde huic incommoditati periculum, quod Christi sectatoribus omnibus imminabat, & cuius metu reliqui discipuli delitescerant, & mox patebit illos ex hac Christi apparitione non vulgari affectos fuisse. Et apparet hic fidei effectus, quæ sit, vt Dei gloriam & fratrum salutem omnibus alijs rebus anteponamus, nec ullis laboribus aut periculis nos ab officio abstrahi patiamur. Imitentur ergo hos quotquot fide in Christum gloriantur, & superatis fortiter obstaculis omnibus toti in hoc sint, vt per ipsos Christus Iesus in multorum animis resurgat.

Ezech. 33.

Cleophas discipulis nuntiat resurrectionem Christi.

Ioan. 20.

Discipuli alij credunt, alij non credunt.

Ad hæc bis Marcus, quod discipuli ne istis quidem crediderint. V. de hoc pugnat eum eo quod Lucas scribit: Inuenerunt congregatos undecim & eos qui cum illis erant, dicentes: Surrexist Dominus verè, & apparuit Simoni. Tunc illi narrauerunt quæ gesta erant in via, &c. Quomodo enim non crediderunt Cleopæ, si ipsi Christum resurrexisse & Simoni apparuisse dixerunt? Sed solutio facilis est. Aut enim narrationi Cleopæ alijs de causis non crediderunt, licet de Christi resurrectione non amplius dubitarent. Aut Marcus per Synecdochem omnibus tribuit quod paucorum fuit, perinde ac si quis sibi à cœtu toto responsum dicat, quod vnus aut alter respondit. Et quantum colligitur licet, cepit quidem iam crescere quorundam fides, cum tot resurrectionis Christi testimonia conciterent: aliqui verò infirmi adhuc & contumaces credere noluerunt, ex quorum numero Thomas fuit, cuius incredulitas (vt Ioannes scribit) adhuc toto octiduo durauit. Quorum durities eo gratior

rem reprehensionem meretur, quod tam multis tamq[ue] grauib[us] testimonijs non potuit superari, quibus non aliud dicebatur, quam quod ipse Christus sepius promiserat. Horum similes sunt, qui cum diuine bonitatis & gratie argumenta quotidie videant, tamen Deo diffidunt, & vanissimis rationibus locum dant, quas caro & mundus suggerit. Sunt tamen his peiores multo, qui cum Christum per Euangelij doctrinam quotidie surgere videant, & regnum illius mirifice propagari, sicut olim predictum fuit; illum tamen regem & redemptorem suum agnoscere nolunt, imo regnum suum hostiliter oppugnant, & oppressum volunt. Dabunt illi olim penas, quas scriptura non vno loco minatur. *Psal. 2. Zach. 12. &c.*

Nos vero consolationem ex eo capiamus, quod non desuerunt, qui Cleopam & comitem ipsius nouo resurrectionis nuntio exhilararent. Solet enim Deus laeta tristibus miscere, neq[ue] vnquam suos grauius, quam ferre possint, tentari patitur. Quare in Christi victoriam intenti, quam ille sua resurrectione nobis acquisiuit, fortiter feramus quaecumq[ue] a Deo imponuntur. Aderit enim nobis certantibus Christus, vt malis omnibus superiores facti, cum illo olim in caelis regnemus. Ipsi debetur benedictio, gloria, & potestas in aeternum. Amen.

Postremo una sedentibus ipsis undecim apparuit, & exprobrauit eis incredulitatem ipsorum & cordis duritiam, quod ijs qui ipsum uiderant suscitatum, non credidissent.

Dominus & saluator noster Iesus Christus, resurrectione suam multis argumentis & testimonijs asseruit, quando per quadraginta dies cum discipulis suis conuersatus est, priusquam in caelos ascenderet. Ex omnibus vero, quae toto illo tempore fecit, Marcus tres modo historias commemorat, quae vt euidentiora habent resurrectionis istius testimonia, ita simul illius bonitatem nobis commendant, quae & peccatoribus indignis cognitionem salutis offert, & nostram infirmitatem benignè sustinet, ac eidem mederi studet. Primo enim Magdalene se visendum praebuit, quae uilissimum diaboli mancipium fuerat: vt palam testetur, mortis & resurrectionis suae fructum ad peccatores cumprimis pertinere, iuxta illud propheta: Infirmitates nostras ipse portauit. Item: Christus Iesus in mundum venit, vt peccatores saluos faceret. Deinde cum duobus discipulis Emauntem profectus est, & vt illorum errores corrigeret, ipsis plerq[ue] suae mortis & resurrectionis mysteria ex scripturis exposuisset exemplo docens, quod nec tardos & mysteriorum suorum rudes rejiciat. Sequitur nunc, vt paulo post, duobus istis in urbem reuersis, discipulis simul omnibus apparuerit, quam historiam modo inspicimus.

Marcus pro more suo (quod sepe monuimus) summam modo rei complectitur, & apparitionem hanc postremam vocat, non quod uere postrema fuerit (nam plures aliae a reliquis Euangelistis & Paulo Apostolo commemorantur) sed quod ipse hanc postremo loco narrat, & eam cum postremo Christi actu coniungit, in quo ex mundo hoc discessurus predicandi munus discipulis commisit. Includit ergo in hanc omnia, quae usq[ue] ad diem ascensionis ab illo facta sunt. Deinde discipulos undecim simul sedisse ait, cum ex Ioanne constet, Thomam tunc temporis absuisse, cum ista fierent. Aut ergo per Synedocem hoc dicit Marcus, & eorum Apostolorum collegium nominat, etsi vnus ex hoc defuerit: aut propter Matthiam hoc dicitur, quem pleriq[ue] Christi actionibus usq[ue] ad ascensionis die interfuisse, ex Petri oratione constat, quam habuit, cum in Iudea locum surrogaretur. Praeterea hoc vnus dicit Marcus, quod incredulitatem ipsis exprobrauerit & cordis duritiam, eo quod illi non credidissent, qui ipsum uiderant a mortuis resuscitatum. At quia historiam eandem propter multa, quae huic insunt ad nostram institutionem & consolationem pertinentia, Lucas & Ioannes diligenter describunt, multum proderit singulas eius partes ex ordine inspicere.

Occasionem & causam huius apparitionis discipulorum diffidentiam aut incredulitatem fuisse, Apparitionis ex Marci contextu patet. Quae similiter illos mouit, vt fores diligenter clausas seruarent praeter mea Iudeorum, vt Ioannes annotauit. Inter metum ergo & spem dubijs, & de Christi resurrectione discipulantibus ille ex improviso interuenit, & in medio illorum consistens, saluatione sibi respicit illos.

compellat, & dicit: Pax vobis. Vbi minime opus est disputare, quomodo per clausam ianuas ad illos ingressus sit. Nec enim tale quid dicit Ioannes, sed temporis circumstantiam & discipulorum anxium metum denotans, Christum ad illos venisse ait, cum fores praeter me iudaeorum occussissent. Quod si quis pertinacius urgeat miraculum, quo Christus ianuas clausis ingressus sit, cum illo non libere eum acriter contendere, modo finem miraculi eum statuat, quod simul cum resurrectionis testimonio diuinitatis etiam sua specimen dissidentibus & metu confertatis exhibere voluerit. At si quomodo colligat, Christi corpus in resurrectione veri corporis propria exuisse, adeoque in spiritum aut phantasma conuersum esse, ut sua natura per solida corpora ligni aut lapidis penetrare possit, nec amplius loco certo contineatur: hoc ego nunquam concessero. Obstat enim huic sententiae, quod paulo post Christus se spiritum esse negat, imo carnem & ossa discrete nominat, ex quibus corpus suum constaret veritas; & cum Augustino dicimus: Moli corporis, vbi diuinitas erat, ossa clausa non clauderunt. Ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente virginis matris inuiolata permansit. Quibus & illud Hieronymi addimus: Quod clausis ingressus est ostijs, eiusdem virtutis fuit, cuius & ex oculis emanare fecit. Praeterea, num corpus Christi examinari oportuit, ut clauso ostio ad discipulos ingredi daretur, cum idem prius aquis inambularet, & eiusdem virtute Petrus quoque idem fecerit? Nos potius hoc loco Christi bonitatem obseruamus, qui infirmis & imperfectis sese offert, nec patitur illos diutius dubios & anxios harere: imo dubitantibus & periculi metu confertatis pacem offert. Vbi simul admonemur, quid ille nobis adquisierit, quidq; in illo sperare possimus. Pacem numerum, non quidem huius mundi, quae incerta est, & per unquam consensum in malo patit, sed quae omnino intellectum superat, ut Paulus ait. Primum enim Deo patri reconciliat, & ex ira filij gratiae filius fit, cit, atq; spiritum adoptionis contulit, in quo clamamus, Abba pater. Deinde animos peccatorum conscientia astuantes & turbatos idem ille placat, ut certam salutis per ipsum partem spem & fiduciam possint concipere. Quae si, ut nullis afflictionibus pax ista turbetur. Nam iustificati ex fide (inquit Paulus) pacem habemus erga Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & adiuuam nacti sumus fidem in gratiam hanc, in qua stamus, & gloriamur sub spe gloriae Dei. Nec id solum, verum etiam gloriamur in afflictionibus, scientes quod afflictio patientiam pariat, patientia vero probationem, probatio autem spem: porro spes non pudescit, &c. Nec tamen hinc quos pax Christi sufficit, verum etiam credentium animos mutuo amoris vinculo sic connectit, ut pacem inter se firmam & stabilem seruent. Pro hac pace nobis hodie laborandum est. Quoad mundam vero & rei huius seculi pacem quidem quantum in nobis est, cum omnibus habere debemus; iuxta Apostoli sententiam, quando autem Dei causa agitur, huius gloriam fratribus quoque germanis, imo parentibus, coniugibus & liberis, vicia denique propria, anteponeere decet: ne dum mundo pacifici esse volumus, a pace Dei excidamus. & mundi amicitiam colendo Dei inimici reddamur. Nec vnquam nobis aurea illa Diabolarij sententia excidat: Speciosum quidem nomen est pacis, & pulchra opinio unitatis. Sed qui ambigat, eam solam unitatem, ecclesiae pacem esse, quae Christi est?

Sed ut in historia contextu progrediamur, discipuli subito Christi conspectu territi timuit. Et huius confertationis causam indicat Lucas, dicens: Existimabant se spiritum videre. Simile quiddam accidisse, Matthaeus tradit, quando Christum super aquas ambulantem viderunt. Vnde constat vetustum admodum esse errorem de spiritibus & spectris: & ex historijs patet, diabolum rudes & incautos mirificis praestigijs dement auisse. Hinc enim enatus error, quod nonnulli animas vel spiritus defunctorum excitari posse crediderunt, ut responsa darent interrogantibus. Quem errorem in Scriptura notat sacra historia, qui Samuelem excitari voluit, ut illum de belli imminente essentia scificaretur. Alij vero spiritus defunctorum oberrare dixerunt, quoad illorum corpora sepulta & honore carerent, sicuti nuper ex Vergilio annotauimus. Qui error inter Christianos superstitionis opinio & noxia peperit, purgatorij quae stum mirificae auxilij & imperios rerum diabolo illudendas exposuit. Nos reiectis hominum fabulis & inanibus terribilitatibus, scripturas audiamus, quae quid de animabus defunctorum credi debeat, verè & simpliciter docent. Aut enim in fide verè moriuntur homines, aut in superstitionibus & peccatis suis. Qui in fide decesserunt, illorum anima in fide beatorum transferuntur, ut cum Christo gaudeant, cui crediderunt. Haec facit quod scribitur. Iustorum animae

Tractat. in Ioan. 121. Ad Pammach. contra errores Ioan. Hieros. Math. 14. Ioan. 14. Phil. 4. Rom. 8. Rom. 5. Rom. 12. Matth. 10. Luc. 14. Iacobi 4. Discipuli Christi suo iusto timere. De spirituum apparitionibus. 1 Sam. 28.

anime in manu Dei sunt, nec attinget eos cruciatus. Et illud Christi: *Amē dico vobis, qui audit verba mea, & credit ei qui misit me, habet vitam eternam, & in iudicium non veniet, sed transiit a morte in vitam.* Et Lazarus animam in Abrahami sinu, id est, beatorum consortium translata fuisse, Luce 16. idem Christus docet. Et latroni in cruce ipsum invocanti dicebat: *Hodie mecum eris in paradiso.* Quia Luce 23. spe Paulus fretus, dissolui cupiebat, & esse cum Christo. Rursus, quos quos in peccatis suis & absque fide in Christum moriuntur, ad inferos & damnatorum sedes descendunt, ubi (ut propheta ait) coluntur omnes, qui posuerunt terrorem suum in terra viventium. Et hoc refertur debent, quae de Babiloniorum tyranno ad inferos deiciendo apud Isaiam & de diuite epulone in tartaris sepulto in Ezechiel 14. angelio leguntur. Vanissimi ergo nugatores sunt, qui animas in terris oberrare, & pro sua redemptione Missas & alia sacra huius generis expetere fabulantur. Quoad spectra autem vel phantasmas, quae multis occurrere videntur, ea aut falsa sunt, aut vera. Falsa dicimus, quae ab impostoribus finguntur, vel ut quæstum ex superstitione capiant, vel ut rudes inanibus terculamentis exagitant. Ad eundem ordinem oculorum etiam praestigia pertinent, quando vel metu vel alio affectu, aut animi infirmitate fascinati, nos videre putamus quae nulla sunt, aut ex ijs quae videmus, ipsi nobis formas verum novae & insolitas fingimus. Vera spectra sunt, quae aut ex causis naturalibus oriuntur, quales sunt exhalationes igneae in terra & mari; aut quae fatan nobis obijcit, quale fuit quod de Saule supra adduximus, qui Samuelem in Pythionissa excitatum fuisse putavit. Et verò primis illis nihil tribuendum est, ita nec diabolicae illusiones timeri, nec quicquam spirituum eiusmodi verbis credere debet, quando constat diabolum nihil in nos irris habere, & hoc vni captare, ut deceptos in exitum trahat. Et ista obiter dixisse sufficiat, ut videas non novum esse errorem, quem hodie mordicus multi reinvent, & proinde in illo cavendo maiori cum diligentia aduigilemus, quando ex praesenti discipulorum exemplo patet, in ijs quae ad salutem spectant, nullum studium posse nimium censei, quod Dei verbo impenditur.

Et verò Deum diligentibus omnia cooperantur in bonum, ita haec quoque discipulorum infirmitas suum fructum habuit. Nam ea occasione Christus suam resurrectionem apertius testatur, & sui corporis veritatem argumentis irrefragabilibus probat. Sequitur enim oratio eius, cuius singula partes considerationem diligentissimam merentur. Primò ab increpatione orditur his verbis: *Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in cordibus vestris? Reprehendit in illis stuporem & animi confertationem, simulque illius causas indicat, Cogitationes nimirum, quas carnis sensus ipsis obijcit. Quia enim homo animalis non percipit ea, quae sunt spiritus Dei, fieri non potest, ut Christo & verbo eius intrepidè nitantur, quicunque, carnis rationes audiunt. Est autem diligenti observationis dignum, quòd ut antea Cleopam & comitem eius reprehendit Christus, ita nunc omnibus simul incredulitatem & cordis duritiam exprobrat, quòd de ipsius resurrectione hucusque dubitassent. Idem angelum fecisse audiuimus, quando mulieres illi in sepulchro quæsierunt. Facit hoc ad asserendam resurrectionis Christi veritatem, quam certissimam esse oportet, si reprehensionem merentur, qui de illa vel minimum dubitât. Adhuc docemur, displicere Deo incredulitatem nostram, siue dissidentiam. Est quidem longanimis, & infirmitati nostrae clementer parcat. Idem tamen eos non fert, qui pertinacius illius promissis & preceptis reluctantur: & interdum tales non verbis modo increpat, verum etiam penis grauibis volucitur. Exemplo sunt Israelitae, quos in deserto Deus prostravit, quòd promissioni immemores aduersus illum pertinaciter contenderent. Quid? Si reprehendi merentur discipuli, quòd mulierculis non crediderint, tunc nos impudè laturos putabis, si Apostolos non credamus, quos Christus ipse suae mortis & resurrectionis testes esse voluit? Est ergo hoc obseruandū in omnibus fidei articulis, adeoque in omnibus ijs, quae expresso Dei verbo traduntur, nec carnis rationes et effectus admittamus. Ex his enim dense illa cogitationum nebula ascendunt, quibus si intra animos nostros locus decur, mox mentem totam obnubilant, ut quod Deus loquitur, nec videre nec audire possimus, & multò minus fidei assensu probare.*

Deinde demonstrationem subiicit, in qua multa argumenta concurrunt, quibus se vero suo corpore resurrectisse probat. Et primò quidem visum in testimonium adducit, ait: *Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum: ille nimirum, qui antea vobiscum versari solebam. Ergo ex pristina forma agnosci potuit: eo quòd illam clarificatio in resurrectione non abolet, sed à vitis liberat, quae*

Christus discipulos corripit.

1. Corinth. 2.

1. Corinth. 10.

Ioan. 15.

Actuum 1.

Christus corporis sui resurrectionem demonstrat.

Q

nostris corporibus ex peccato obrepserunt. Et dulcissimam consolationem hoc piji offert, quod in resurrectione primo statim inciviu non suos modo eiusdem salutis conforces, verum etiam sancti patres & reges, prophetas item & Apostolos, adeoq; omnes Dei seruos agniti sunt, quorum memoriam nunc venerantur. Exemplum huius rei supra vidimus, quando tres discipuli Christi in morte clarificatum, & cum hoc etiam Moysen & Eliam agnouerunt, licet ipsi adhuc in corpore mortali & corruptibili versarentur. Nec ineptè à quibusdam huc refertur, quod Adam, priusquam laboraret, Euam è sua carne desumptam esse intellexit, ut primum illa in ipsius conspectum fuit addita. Videbunt è contra & agnoscent impij Christum, in quem pupugerunt. Videbunt tyranni & execrantes eos, quos aliquando propter veritatis confessionem persecuti sunt. Non tamen ergo à discipulis Christus ex pristina forma agnosci voluit.

Corpus Christi palpabile.

Secundo, quia visus frequenter fallitur, tactu quoq; sese explorari vult, qui serè in solidis modis et palpabilibus corporibus locum habet: & ne hoc etiam falli possent, cum tactu visum coniungit, sicut corpus suum ex partibus & substantia, siue (ut dialectici loquuntur) ex materia & forma describit, quando addit: Contrectate me, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et his dictis rursum illis manus & pedes ostendit. Spiritum ergo discretè excludit à corporis substantia, & se non modò in anem formam manuum atq; pedum, verum etiam substantiam carnem & ossa in resurrectione retinuisse docet, quò sua natura non modò visibilis, sed palpabilis quoq; esse constat. Ita autem suo exemplo eos confutat, qui hodie realem & substantialem corporis sui presentiam statuant, ubi nullum veri corporis indicium appareat. Quod enim de corpore spirituali obijciunt ex Paulo, qui de resurrectione agens inter alia dicit: Seminatur corpus animale, resurgit corpus spirituale, &c. sensu violenter detorto faciunt. Spirituale corpus dicit Paulus, quod totò spiritu Dei vivit, servatur & regitur: et illud opponit animali, quod à sensibus & passionibus animalis, praesidijs naturalibus opus habet. Idem nobiscum D. Augustinus sensit, qui de Genesi ad litteram scribit spirituale dici corpus quod resurget, eò quod miris modis ad omnè facilitatem & incurruptum spiritui subdatur, & sine ulla indigentia corporaliu alimentorum solo vivificetur spiritu, non ab incorpoream substantia sit habiturus, &c. Theodoretus item qui Pauli locum exponens scribit: anima male vocat, quod ab anima gubernatur: spirituale autè quod à spiritu regitur. Sed quid parum testimonij hinc opus est, quando ipse Christus spirituale substantiam statuere vetat, dum se spiritum esse negat, & corpus suum discipulis palpandum exhibet?

1. Cor. 15.

Lib. 12. cap. 7.

Christus resuscitatus edit.
 Marc. 5.
 Ioan. 12.
 Actorum 10.

Tertio adhuc illis dubitantibus præ gaudio, & mirantibus, cibum poscit, & ab ipsis oblatum illis piscis à sibi partem & fauam mellis in omnium conspectu edit. Et hoc certum & infallibile certum verè resuscitati argumentum. Idè ipse lairi filia, quam à mortuis suscitavit, cibum dari iussit: & Lazarum rediivum in domo Simonis discubuisse et adunt Evangelistæ, ut veram eius resurrectionem probent. Quæ causa est, quod huius potissimum argumenti Petrus apud Cornelium meminit, quando Apostolos cum Christo resuscitato edisse & bibisse dicit. Minimè tamen hoc ita accipi debet, quasi corpora clarificata cibo & potu adhuc opus habere, aut saltem his delectari putemus, sicuti de his per radiso Mahumetani fabulantur. Quia enim corruptio omnis tollitur, nec generatio amplius necessaria. Nam quod in presenti fecit Christus, in eum finem fecit, ut corpus suum sibi esse deceret, quod cibi & potus (si illius organa spectes) capax sit, licet illis non amplius sustentari oporteat, sed Deo.

De mirabilibus script. Cap. 14.

ipsum de clarificatis corporibus D. Augustinus sensit, quando illa cibum quidem non gustatura, quò sibi libilitatem verò edendi cibos, si his opus foret, habitura dicit. Est verò hoc eximium donicari Christi argumentum, qui rebus non necessarijs sibi rei voluit, ne quod dubitè de resurrectione sua in discipulorum animis haberet. In quem rsum clavorum quoq; et vulneris in latere bianis vestigia retinuit, quæ postea Thome exhibuit conrectanda.

Christus resurrexerat.

Quarto promissiones suas & veteris scripturae testimonia illis in mentè renovat, dicens. Haec sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quod necesse foret impleri cõ, quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, & Psalmis de me. Istis verò obliuiofam carnis raritate ipsi explorat. Quasi dicat: Cum de his toties admonuerim, & hoc ipsum scripturae restentur, quæ in mente habetudo est, quæ istis fidem habere prohibet? Possent hie scripturae veteris loci adduci, in quibus Christi mors simul & resurrectio, vel aperte pradicatur, vel typis & figuris adumbratur: sed quia his piji

sim occurrunt, & alibi de illis agendi occasio sese offeret, in presenti cum Marco nostro breuitati sue debimus. Obseruabimus tamen, quod a morte resuscitatus Dei filius, non noua & inaudita haecenus docet, sed scripturas subinde allegat, & ex illis sui regni et nostrae salutis mysteria exponit. Quin scripturae veteris libros in suas quasi classes aut titulos distinguit, in Moysen nimirum, prophetas & Psalmos: ut nobis cerè constaret, qui nam libri pro authenticis haberi debeant. Sub prophetis uero historici quoque libri continentur, quos à prophetis conscriptos esse, non obscuris argumentis colligi potest. Admonemur autem Christi exemplo, nobis quoque salutis doctrinam ex scripturis petendam esse, & non modo turpiter, sed perniciosè etiam errare eos, qui uel ex alio mundo sibi doctores dari possulant, uel inania hominū placita sectantur. Confutantur item, qui veteris testamenti libros hodie reijciunt, cum ex illis Christus simul & Apostoli suarum concionum argumenta desumpserint. Nostrum fuerit, in his omnibus Christi fidem & bonitatem agnoscere, qui ut nostrae salutis consuleret, resurrectionem suam non modo scripturae & sensuum nostrorum testimonijs affirmare uoluit, uerum etiam rebus sibi non amplius necessarijs uel, ut modo diximus. Unde patet, detestabilem esse illorum impudentiam, qui uel corporis Christi ueritatē, uel quae ex hac dependet, mortuorum resurctionem ad huc negare audent, quales fore olim Petrus praedixit, & ipsi hodie nō paucos audimus. Quid enim isti aliud faciunt, quam quod Dei filium mendacij arguunt? quod cum uero bono intolerabile uideatur, ille cerè inultum nunquā sinet. Postis ergo caecis affectibus & procul expolis omnibus quae caro dicitur, salutis spem omnem in uero Christo repositam habeamus, qui pro peccatis nostris mortuus, & propter iustificationem nostri resuscitatus, in se credentibus locum in caelis parauit, ubi olim cum ipso aeterna felicitate fruuntur. Ipsi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

Et dixit eis: Profecti in mundū uniuersum, praedicate Euangelium omni creatura: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, seruabitur: qui uero non crediderit, condemnabitur. Signa autē eos, qui crediderint haec subsequentur: Per nomen meum daemonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid lethale biberint, nequaquam nocet: Ibis eis: super infirmos manus imponent, & benè habebunt.

EXposuit hucusque Euangelista, quaecumque Dei filius in terris agens propter nos fecit & passus est. Argumentū & Praecipua in his sunt, Doctrina, quam miraculis confirmauit. Mors, qua peccata nostra expiatus presens loci. Resurrectio, qua mortem deuicit, & effraclis portis inferorum, nos in libertatem filiorū Dei asseruit. Continetur his tota nostra redemptionis ratio, nobis autem non profune, nisi illa & intelligamus recte, & fide uera amplectemur. Ideo Christus, ne qua in parte nobis desset, iam è terris discessurus discipulis ista per totum orbem praedicandi munus commisit: & hunc illius actum, qui ipsi in terris postremus fuit, in presenti Marcus describit: & primò quidem narrat, quid in mandatis accepissent discipuli: deinde ut eisdem miraculis instruxerit Dominus, quae doctrina ipsorum fidem facerent. Etsi uero haec ad discipulos potissimum pertinuerint, docent tamen, salutem per Euangelij praedicationem nobis offerri, simulque ostendunt, quam rationem & modum in illo praedicando ministri omnes tenere debeant, & quanta illius esse debeat auctoritas apud eos, qui salutis suae studio aliquo tenentur.

Mandatum Iesu Christi tale est: Profecti in mundum uniuersum, praedicate Euangelium omni creatura. Conuenit hoc cum eo, quod olim futurum prophetae praedixerant: ut nimirum Lex è Zion egressa totum orbem illustraret, quae prius in sola Iudaea audiebatur. Et ita sui regni fines constituit extremos orbis habitati cardines, iuxta illud prophetae: Imperium eius à mari ad mare, & à flumine usque ad fines terra. Vbi nobis immensa Christi potentia & regni ipsius amplitudo consideranda uent. Fuit quidem magna & formidabilis ualde Assyriorum & Babyloniorum potentia, quae Asiam propè omnem & maiorem Africae partem obtinuit. Persas uero uera Babylonicae monarchiae fines in Europam quoque imperium suum extendisse legimus. Superauit ueroque Alexander Macedo, cum

Postremū Christi mandatum. Iste 2. Mich. 4. Psal. 72. Zach. 9.

ius ambitiosam potentiam vix totus orbis capere posse videbatur, cum iam novus orbis seminare inciperet, ut non inscite poeta de illo dixerit: Vnus Pelleo iuveni non sufficeret orbis. Post hunc mundi victricibus armis orbem ferè totum peruaserunt. At tamen nullis istorum tanta fuit Imperii maiestas & auctoritas, ut hominum mentes mutare, religionem nouam inuere, adeo huius mundi huius faciem mutare potuerint. Illud verò Christum fecisse scimus, non quidem armata manu, sed verbi sui predicatione, quam discipulis commendauit, qui ut numero pauci, ita non alio huius seculi auctoritate siue potentia instructi fuerunt. Quia verò ipse illos exire, & Euangelium passim predicare iussit, nihil fuit tam excellens et formidabile, quod huius predicationis cursum impedire & sistere potuerit. Est hoc ingens diuinae potentiae Christi argumentum, quae non minus hoc se se exerit, quando Euangelij doctrina passim predicatur, neque quam reluctantis omnibus illis, qui quæstus sui ergò illam oppressam & extinctam vellens. At quia istud mandatum Christum e mundo hoc abituri postremum fuit, non inuile fuerit, singula illius verba paulo diligentius considerauisse.

Apostolorum munus est predicare. Primò munus illorum definit, quando illos predicare iubet. Græcè est, κηρυξ, quod propriè de præconibus dicitur, qui ex suorum principum mandato aliquid publica auctoritate promouent. Ergo salutis quam ipse suæ mortis & resurrectionis merito acquisiuit, præcones fecit discipulos suos, non auctores, nec etiam rerum dominos, qui sibi in gentes & vides, in istar huius seculi principum, quid iuris & potestatis vendicent, sed qui salutis doctrinam miseris hominibus proponant. Ex hoc de se metipso & reliquis Apostolis Paulus, quando dicit: Ministrum sumus, per quos credidistis, & ut cuius Dominus dedit. Et Petrus Apostolus grauius monet ecclesiarum antistites, ut ita præsent, quasi dominium exercere cupiant in clerum, id est, in sortem vel hereditatē Domini, quam Ecclesiam esse scimus. Confutantur igitur hoc loco, primùm, quicunq; Apostolos & horum successores salutis auctores faciunt, illos inuocant, & in illos transferunt gloriam, quam sibi vni debent Christum non vno loco testatur. Deinde Romani Pontifices, qui cum Apostolorum successores dicit & haberi velint, regna inuadunt, summum rerum imperium ad se pertinere clamant, & patrimonium quoddam Petri sibi fixerunt, quod non paruam nec contemnendam Italiae partem continet. Nam ut successores Apostolica titulum illis concedamus, illo certè non aliud euincere poterunt, quam quòd Euangelium predicare, & auditores suos Christo adducere debeant. Vnde ergo regnum huius seculi, vnde corona triplex? vnde opulentia illud Petri patrimonium, qui ut Euangelium longe lateq; propagaret, piscatoriâ quoq; nauiculam, retia & quicquid præterea habuit, volens reliquit? Si inquit Apostolorum successores sunt, cur non audiunt Christum Apostolos dicentem: Principes gentium dominantur illis, & qui magni sunt, potestate exercent in eas: nõ ita erit inter vos, &c. At Constitutio liberalitate ecclesiam ditatam, & Romam cum terris adiacentibus Pontificibus donatam fuisse dicunt. At si quis donationē illam ab ipsis confictam esse respondeat, quibus argumentis illam probare poterunt? quando historici illius nupiam meminuerunt, & ex historijs constat, Græcos Imperatores post Constantinum Magnum, annis circiter trecentis & octuaginta nouem in Italia per Exarches, regnauisse, vsq; ad Leonē III, qui propter imagines è templis ecclesiarum à Gregorio III, excommunicatus, & eiusdem Gregorij auspicijs Italiae regno exutus est, occiso Paulo Exarcho, qui Rauenam cum imperio fuerat. Ad Pipinum ergo & Carolum Magnum, eiusq; filium Ludouicum confugerunt, qui Romanam sedem opibus & terris donarunt. At quo iure hoc illis licuerit, adhibet sub iudicis est: eodem fors asis, quo Pipinus Chilperichū regem ex Papa Zaccharia confensu regno exutum in monasterium detruxit, ut ipse florentissimum Francia regnum posset occupare. Sed quid quæstus ista multis agere, quando satis constat, Pontificum potentiam cum Christi institutione pugnantem, & malis artibus eò vsq; ascendisse, ut regibus & Imperatoribus formidabilis postea fuerit?

Euangelij predicent Apostoli. Redeamus ergo ad Christi verba, qui secundo loco quid Apostoli predicare debeant docet, & illud omne Euangelij vocabulo comprehendit. Apud Mattheum verò hoc ipsam pluribus exposuit, ait: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruari omnia quaecunq; præcepi vobis. In Luca doctrinæ Euangelicæ partes constituit. Penitentiam & Remissionem peccatorum, & veramq; in suo nomine predicari debere monet. Et de Euangelio quidem in prima huius operis homilia diximus, Hæc illud addimus, Euangelij voce primò historiam

filij Dei incarnati, deinde illius usum comprehendit. Historia partes sunt precipuae, Passio & Resurrectio. Passio enim nomine totum vitam ipsius in terris curriculum continetur, quam afflictionem & dolorum continuam palestram fuisse constat. Ad historiam hanc, ceu ad scopum certum referuntur promissiones, & prophetiae, & historiae sacrae, quibus exempla credentium & non credentium describuntur. Vnus vero omnium hic est, ve in Christo habeamus penitentiam & remissionem peccatorum. Docet hoc ex ipsius ore Petrus Apostolus, quando Senatui Hierosolymitano dicit: Quia patrum nostrorum excitauit Iesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno. Hunc principem & seruatores Deum exaltauit dextra sua ad dandam penitentiam Israel, & remissionem peccatorum, &c.

Nos autem in presenti admonemur, quae vera sit Euangelij predicandi ratio: a nimirum, ve non modo rerum à Christo gestarum narratio recatur, sed ve ad penitentiam excitentur homines, & in Christo per fidem suorum peccatorum remissionem inueniant. Penitentia (ve alibi diximus) conuersio est ad Deum, & totius vitae emendationem continet: quando fieri non potest, ve ad Deum redeamus, nisi relinquamus peccata & errores, quos secuti à Deo discessimus. Ab ea vero predicandi initium fieri oportet, quia cum natura à Deo alieni sumus, salutis in Christo exhibitae non erimus capaces, nisi preparatio quadam precedat, quam in penitentia potissimum consistere in Ioannis Baptistae historia vidimus, qui cum Christi praecursor esset, penitentiae doctrinam hominum mentes ad illum excipiendum preparauit. At penitentiam peccatorum nunquam agent, nisi qui peccata sua & illorum atrocitatem vere agnouerint: eo quod caro ex illis voluptatem summam capiat, et in ipsidem sibi mirifice placet. Vt ergo illa redarguantur opus est, in quem finem à Deo legem nobis datam esse constat, iuxta illud Pauli: Per legem agnitio peccati. Item: Peccatum non cognoui nisi per legem. Nimirum ergo ab Euangelij predicatione legis doctrina separari debet, quod prophetas & Apostolos diligenter obseruauisse constat omnibus qui illorum sermones & scripta non ositanter inspexerunt. Et Christus ipse inter spiritus sancti (quem Apostolus promittit) officia hoc primum numerat, quando ait: Ipse arguet mundum de peccato. Errant igitur toto caelo, qui hanc doctrinam partem omittunt vel non audita penitentia mentione, aliquid nostris operibus aut meritis tribui putemus. Est enim illa omnino opus sit, ex nobis tamen non oritur nisi Christi spiritu attracti, in illo peccatis moriamur, & in eodem ad vitam nouitatem resurgamus, sicuti Paulus ad Rom. admonet. Penitentem quidem impios scelerum suorum, quando Dei iudicium illis ob oculos versatur: at quia Christo carent, & in suis modis viribus sine operibus satisfactionem querunt, penitentia illorum ferè in desperationem definit, quae illis exitij & interitus aeterni causa est: cuius exempla in Caino, Iuda & horum similibus habentur. Facit hoc illud Pauli: Qui secundum Deum est dolor, & penitentiam ad salutem parit, cuius nunquam peniteat: contra mundi dolor mortem affert. Dolorem secundum Deum vocat (ve Chrysostomus et Theodoretus annotarunt) qui propter peccata commissa potius, quam illorum poenas sustipitur. Huius finis est, ut cum Deo in gratia redeat, qui ab ipso discessit: quod cum absque Christo fieri nequeat, sine illo etiam nunquam vere & salutariter penitebimus. Vehementer ergo ineptiunt, imò profus delirant, qui ex penitentia doctrina nostrorum operum meritum stabiliire conantur, cum illa in nobis nulla vnquam futura sit, nisi in Christo nobis diuinitus doneatur.

At penitentia remissionem peccatorum coniungit Christus, cuius nisi spes nobis certa fiat, peccatorum agnitio terribis quidem, sed ad salutem nihil conferet. Remissionis vox illam ex gratia contingere docet, ve cum debita illi remittuntur, qui soluendo non est: quae parabola Christus in Euangelio dicitur. Ex gratia autem peccata remitti docet scriptura, vnde quod nulla omnino satisfactio intercedat, sed quoad nos, qui cum ex nobis ipsis ne ad cogitandum quidem idonei sumus, diuina iustitia satisfacere minime possumus. Ne tamen illi aliquid decederet, Christus datus est, qui cum peccata nostra in sese recepisset, pro ipsis in ara crucis satisfecit, ve in se credentibus impusari non possint. Vt ergo à penitentia articulo ministri exordiantur, & illam in Christo monstrare debent, ita peccatorum cognitione terrens conscientijs satisfactionem & remissionem gratuitam predicare debent, cuius aedem Christus nobis author est. Seruatur ordinem hunc propheta veteres, ipse etiam Christus, & ab eodem

Act. 5.

Ratio praedicationis Euangelij, Penitentia.

Rom. 3. & 7.

Ioan. 16.

Rom. 6.

1. Cor. 7.

2. Remissio peccatorum.

Matth. 18.

1. Cor. 1.

Apostoli nunquam discesserunt. Eundem ergo teneant quicumque Christi ministri censeri volunt, neque sibi permillum putent, ut pro suo arbitrio doctrinae genus novum constringant, aut aliquid eorum mutent, quae Christus docere iussit. Arguitur enim hoc loco graviter admodum illorum audacia, qui vel suas vel aliorum hominum traditiones in ecclesiam iniecerunt, & eas sub plausible ecclesiae ratione quibusvis servandas obrudunt. Cum enim Apostolos certo mandato Christi astrinxerit, & iam prophetas verbum ex suo ore iusserit petere, nam posteris temporibus aliquibus mortalium hoc verum datum esse putabimus in Ecclesia Dei, ut ex semetipsis doctrinam fingant novam, aut à Christo datum aliquam ex parte immutent? Quin potius perpetuo ratam fore credamus Dei sententiam, quam olim per os Isaiae prolatae Christus sui testimonij auctoritate confirmavit. Frustra me colunt decem res doctrinas hominum, &c.

Jerem. 1.
Ezech. 3. 33.

Doctrinae baptismi coniungitur.

Ceterum doctrinae baptismum coniungit Christus, ut ex Matthei verbis supra citatis patet. Omisit eam partem Marcus, quia eius mentionem postea facit, ubi salutis in Christo percipiendae ratio traditur. Ut enim ab ipso mundi exordio Deus verbo suo ritus externos & symbola sacra coniunxit, quae hodie Sacramenta vocantur: Ita sub Christi adventum fieri debuit, quando veteres quidem ritus, qui & operosiores & cruenti erant, aboliti sunt, instituti vero alij, quorum simplicitas cum gratia in Christo iam exhibitae melius convenit. Sunt hi baptismus & Cena mystica, de quibus postea alibi diximus. In praesenti solius baptismi mentionem facit Christus, quia ut ecclesiam primi colligi debeat, docet: nec interim Cenam excludit, aut supernacaneam ducit, cuius observatione postea Apostoli ecclesijs diligenter tradiderunt, ut ex Actorum libro & priori ad Corinthios patet. Baptismum vero statim conferri voluit credentibus, primo quidem, quia iustitia fidei sigillum est (quod de Circumcisione dixit Apostolus, in cuius locum ille successit) deinde vero, quod ad fidei professionem facit, quae nos à reliquis populis suae sectae Christus separatos esse vult. Quod Petrus expressisse videtur, quando salutis consilium petentibus Iudaeis dicit: Delictorum poenitentiam egite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, & servemini à generatione ista prava. At hic simul observabimus Christum non alios baptismi ministros constituisse, quam quibus Evangelij praedicandi munus commisit. Convincitur enim hic illorum error, qui baptismum per mulieres administrari posse sentiunt, si quando infans à partu statim moriturus videatur. Cum enim mulier verbum Dei praedicare non liceat, et eandem in ecclesia loqui vetet Apostolus, certe nec baptizare debet, quando baptismus absque Dei verbo administrari non potest, & ad ecclesiae ministerium compertum pertinet. Quid vero de illis dicemus, qui annis superioribus peregrina ecclesia ministro, quem sacramentarii erroris suspectum habebant, permisissent, ut in baptismi administratione ipse quidem verba Evangelij recitaret, aquam vero per diaconum illius loci aspergi voluerunt? Rationabili homines quasi aqua baptismi verbo praestet, cum potius constet, omnem baptismi auctoritatem ex Dei verbo pendere, iuxta illud Augustini: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Sed ita se videndos propinant, qui pro supersticiosi hominum commentis pertinaciter contendunt, & omnem institutionem improbe rejiciunt.

Rom. 4.

Act. 2.

1. Cor. 14.
2. Tim. 2.

Quibus praedicari debeat.

Tertio, quibus praedicari debeat Evangelium, videamus. Praedicate (inquit) omni creaturae. Per excellentiam ita de homine loquitur, quem omnium rerum creaturarum Deus principem constituit. Non aliud ergo vult, quam ut omnibus gentibus, imò omnibus hominibus, salutem praedent, quam ipse nobis acquisiuit. Non est enim personarum respectus apud Deum, sed in quavis gente (ut Petrus ait) acceptus est illi, qui ipsum timeret, & iustitiam operatur. Et in Christo Iesus non est Graecus aut Iudaeus, nec barbarus aut Scytha, servus aut liber, &c. Nec hoc modo in mandatis dicit Christus, verum etiam admirabili sua virtute fecit, ut discipulis ubiq; locorum ostium praedicandi aperiretur, adeo ut viventibus adhuc plerisque Apostolorum Evangelium in toto orbe divulgatum fuerit, sicuti Paulus testatur. Venite hic nobis observanda singulari bonitas Dei, qui salutem gentibus communicavit, quas à reprobis, Israelis alienissimas, & tenebrarum potestate omnino subiectas fuisse scimus. Quod vero posteris temporibus cursus ille Evangelij cessavit, & partim Mahumetis furoribus, partim Papistis superstitionibus doctrinae salutis obscurata, & multis in locis extincta fuit, hominum vicio factum est, qui (ut Paulus inquit) dilectionem veritatis non receperunt, imò tenebris lucem postposuerunt, ne illorum opera mala arguerentur. Instauratur tamen hodie cur

Colos. 1.
Rom. 10. 15.
Ephes. 2.

2. Thess. 2.
Ioan. 3.

nes felicitatem aeternam sperare? Hæc certè tam sunt graua, vt ea nunquam præstituri simus, nisi Deus efficaci spiritus operatione animos nostros non illuminet modò, verumetiam trahat, vt eam nem relucantem superemus. Ideo fidem Dei donum esse Apostolus dicit, & Christus clamat, Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Non ergo leuicula est salutis ratio, qua fide in Christum nititur, quin Christo verè credere plus quiddam & magis arduum opus est, quam si omnium quorū vnquam fuerunt & futuri sunt, monachorum & hypocritarum opera in vnum cumulum congeras, quibus illi se cælum mereri posse somniant. Possunt enim illa à prophanis quoque hominibus præstari: & illis gentium philosophos olim excelluisse constat, quales fuerunt Diogenes, Crates & infiniti alij, quorum mores & studia ab omni auaritia & ambitione alienissima commendantur. Atq; des diuinum quiddam est, & proinde rei omnium præstantissime præmium quoq; maximum, Vna nimirum salus, æterna, promittitur.

Damnantur qui nõ credunt Euangelio.

1. Ioan. 5.

1. Ioan. 1. Apoc. 1. 7. & 6.

Matth. 3. 17.

Anabaptistæ consulantur.

Genes. 17. 1. Cor. 7. Marc. 10. Matth. 18.

Porro cum sola fides salutis in Christo exhibitæ confortes reddat, sequitur ex eo, damnationi obnoxios manere eos, qui fide illa destituuntur. Vbi obseruabis, per incredulitatē illam (vt ita loquamur) non modò priuationem boni notari, sed sub illa scelus contineri, quo vix vllum gratius & atrocius in ipsum Deum committi potest. Admonet de hoc Ioannes Apostolus, quando ait, Qui non credit Deo, mendacem fecit eum, quia non credidit in testimoniu, quod Deus testatus est de filio suo. Deum mendacem facere dixit, pro mendacem putare, aut mendacij insimulare. Id vèd faceret, quicumq; non credunt Euangelio, per illud probat, quod Dei patris testimonium de filio suo Iesu Christo rejiciant. Nam vt alibi Euangelium testimonium Iesu Christi dicitur, ita constat hoc non aliud contineri, quam quod Deus iam inde ab origine mundi de humani generis redemptione testatus est, Christus enim hic ipse est, quem patribus olim redemptorem Deus promisit, quem rpi legales etiam umbrarunt, de quo propheta ex Dei spiritu raticinati sunt, & cui post hæc omnia Deus pater testimonium cælitus iulit, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo placata est animamæ. Si quem ergo ista omnia non mouent, vt Euangelio fidem habeat, quis negauerit, illum mendacij insimulare Deum, & proinde læsa maiestatis diuinæ crimine teneri? Est hoc scelus longè grauius, quam si nihil aliud accedat, damnationem aeternam mereatur. At sicuti fides secundissima virtutum omnium mater est, eò quod non possunt non obsequi Dei præceptis & promissionibus quicumq; illi verè credunt; ita fieri non potest, quin in omne scelus præcipites ruant, quotquot Deo credere volunt. Idem enim carnis sensu omnia metientes, præcepta eius rident, promissiones contemnunt, minas improba securitate exhibent, & proinde rebus secundis ad peccandi licentiam abutuntur, aduersus verò sperati impatientia peccant, & plerumq; horribiles blasphemias in Deum & verbum eius enuntiant. Sunt hæc omnium seculorum exemplis confirmata, & multa sunt quoridie, que illis possunt fieri facere. Non temere ergo aeterna damnationis supplicium ijs decernitur, qui Euangelio prædicato credere detrectant.

Priusquam hinc discedamus, Anabaptistis quoq; respondendum erit, qui huius loci auctoritas abutuntur, dum infantes baptizandos esse negant. Christi (inquunt) mandatum est, vt qui credunt baptizentur: Infantes verò credere non possunt. Ergo nec baptizari debent. Errant autem primum in eo, quod mandatum faciunt ex promissione. Nec enim isto loco Christus mandare voluit, quoniam baptizari, aut à baptismo reijci vel excludi debeant: sed potius ostendere, saltem ad eos pertinere, qui Euangelio credunt, & fidem suam publicè profitentur. Deinde quia de gentibus in fidei & salutis consortium vocandis agit, rectè à doctrina initium fieri iussit, Quod enim baptismo proficiat apud profanum hominem & non rudem modò tanti mysterij, verumetiam à consortio ecclesie alienum? At alia est infantum ratio, qui ex parentibus pijs & fide donatis nascuntur. Hos enim fidei Dei contineri, & sanctos imò pro credentibus censeri, & ad ecclesiam regniq; cælorum consortium pertinere, ex scripturis liquido constat. Baptismus ergo illis negari non potest, nisi prius probeatur, eos pro alienis ab ecclesia & prophanis à Deo iudicari. Quod cum illi nunquam facere possint, & Christus infantes sibi adduci velit, nostrum fuerit veterem ecclesie consuetudinem retinere, nec audire fanaticos illos, quorū omne studium in hoc incumbit, vt ecclesias bene constitutas euerant, & damnatis omnibus alijs, ipsi soli cælos conscendant, quod olim Aceso Nonatiandrum episcopo Constantinus minus verè quam argutè respondit.

Part

Domnus igitur postquam locutus fuisset eis, sursum assumptus est in coelum, & sedit a dextra Dei. Illi uero egressi praedicauerunt ubique, Domini no unâ operante, & sermonem confirmante per signa subsequenta.

Argumentum
& usus presen-
tis loci.

Euangelista non ea modo narrant, quae Iesus Christus priusquam moreretur fecit & passus, nostrae redemptionis negotium, cuius ille auctor & executor esse debuit. Primum inter illa est resurrectio eius, qua mortem & omnem aduersariam potestatem deuicit, cuius multa argumenta addimus. Secundum locum ordinario Apostolorum & ministerij Euangelici institutio habet, per quam salutem suo merito acquisitam nobis Christus offert, ut nuper abunde dictum est. Sequitur tunc Ascensio eiusdem in caelum, quam in praesenti Marcus narrat, simulq; adijcit quid discipuli facti fuerint, postquam ab illis Christus subductus est. Nos uero in horum quoq; consideratione ita utriusq; conuenit, ut omnia haec nostrae salutis ergo facta fuisse, & ad nostram tum institutionem tum consolationem facere cogitemus.

Ascensionis hi-
storia.

Ascensionis historiam, ut alia quoq; pauca Marcus absoluit, quare quae hic desiderantur ex Luca sciri debent, qui in fine historiae suae Euangelicae & Aetorum libro illam lauculenter describit. Ea summa quidem narrationis est, Christum discipulos Bethaniam eduxisse ad montem oliuarum, & postquam illos sui officij admonuit, isdem solemniter sublatis manibus benedixisse, & mox ab illis recessisse, ipsi uidentibus, in caelum, ubi a dextra Dei confederit, et horum omnium testes fuisse angelos, qui ea discipulis declararint, quae pro uisus humani imbecillitate ipsi non potuerant percipere, sicuti gesta fuerant. Haec (inquam) historia summa est, in qua singulae partes diligentem considerationem merentur.

Ex Bethania
caeli conscen-
dit Christus.
Matth. 21.
Luc. 19.
Acto. 14.

Videamus igitur primum, ex quo loco in caelum conscendere uoluerit. Fuit is Bethania, ad montem oliuarum sita, Lazaro & sororibus ipsius illustris, sicuti Ioannes tradidit. Nomen habet de afflictione, & Latine Domus afflictionis dicitur. Aequi ex eodem loco ad mortem illum profectum fuisse, Euangelista testatur. Non temere ergo hoc factum putabimus, sed ut exemplo suo nos uolueret simul & consolaretur. Ut enim Dei filius per mortem ignominiosam in gloriam patris ingressus est, ita omnibus nobis hanc sortem à Deo constitutam esse Paulus testatur, ut per multas tribulationes in regnum Dei ingrediamur. Ut autem Christi gloriae inseruauit locus, qui ignominiae & passionis ipsius initium dederat: ita in ipsum credentibus & patienter ferentibus à Deo in postremam crucem, ad gloriam & salutem aeternam seruiant, quacumq; carni acerbis & ignominiosa patiantur. Postulat enim hoc iustitiae lex, ut gloriae suae consortes faciat Christus, qui afflictionum ipsius consortes fuerunt. Haec si diligenter medicemur, eam in publicis quam priuatis afflictionibus, haud uoluerit nos in fide & patientia Christiana sentiemus confirmari.

Christus ascen-
dit uero suo cor-
pore.

Secundo quis ascenderit uidentem est, & quis ascensionis huius modus fuerit. Sane enim, qui eum Ascensionis articulum ipsorum sententiae de corporali Christi praesentia in Caena obstat uideant, mirificis figmentis illum eludere satagunt. Nam dispariorem fingunt, & Ascensionem non aliud quam conuersionis suae conditionis Christi mutationem esse contendunt, ut qui prius in terris uisibiliter & humano more uersabatur, nunc quidem inter nos uero corpore uersetur, non autem pro ratione huius seculi, sed modo inuisibili & quem nulla hominis ratio possit capere. Negant ergo in Ascensione motum aliquem factum esse, quo Christi corpus ex terris sursum in caelum subuectum suae translatum sit. Et ut suum illud commentum tueantur, caelum terra miscent, & illud loci nomen esse negant, ut Christi corpus iam nullo loco certo contineri euincant. Mirum uero est, homines, qui in Caena negotio tropis adeo iniqui sunt, ut illis aeternod adaeuor (quod proteritio dicitur) indixisse uideantur, sexcentos scripturae locos interpretationibus non figuratis modo, sed uolentis in sensum alienum detorqueere, & omne inter caelum & terram discrimen tollere, ne in locutione Sacramentali tropum aliquem admittere cogantur. At si Ascensionis historiam diligenter excutiamus, mox omnes eius circumstantias istorum opinionum aduersari patebit. Primum enim de Christi

sto hic sermo est, qui in corpore, quod ex Maria virgine assumpserat, verè mortuus, & in eodem resuscitatus per dies quadraginta cum discipulis egit, seq; illis non modò videndum, verum etiam con-
 tractandum prebuit, imò corpus suum manus & pedes habere, & ex carne atq; ossibus constare testa-
 tus est. Ille (inquam) ascendisse dicitur. Vt ergo illum in suo corpore reuer a mortuò esse, verè etiam reuera
 resurrexisse, & post resurrectionem verè comedisse & bibisse credimus: ita eundem etiam reuera
 ascendisse credendum est. Quòd si id aduersarij faceri nolunt, rationem aliquam adducant, qua il-
 los cogat in ascensionis historia ad interpretationes figuratas, imò violentas, confugere, cum qua-
 cunque de morte & resurrectione eius dicuntur, verè & iuxta literam accipiant? Dicent illi, se ver-
 bis Cœna moueri, quibus realis & substantialis presentia corporis Christi sanciat, que consistere
 nequeat, si ascensionem ita intelligamus factam esse, vt è mundo hoc corpus suum in locum alium
 transtulerit. At hic ego rursus scire velim, que ratio illos moueat, vt Cœna verba crasso sensu iu-
 xta literam accipiant, ea verò aliter interpretentur, que de ascensione dicuntur? Ob, Christi verba
 sunt, inquit, discretè & ore rotundo dicens: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, &c.
 Audio. Sed eundem Christum eadem hora dixisse audio: Filioli, adhuc paulisper vobiscum sum: Ex-
 pedite vobis, vt ego vadam: Exiui à patre & veni in mundum, iterum relinquo mundum & vado ad
 patrem. Dicant ergo illi, cur omnia ista potius, quàm Cœna verba, per tropos exponere opus sit, cum
 illa ad simplicem historiam narrationem pertineant, in Cœna verò Sacramentum influitur, cuius
 finis & usus precipuus est, Commemoratio mortis Christi, quam Paulus ex ipsius Christi verbis
 in hunc modum definit: Quotiescumq; comederitis hunc panem, & de poculo isto biberitis, annuntia-
 te, vt predicatè mortem Domini, donec veniat. 1. Corin. 11.

Deinde nobiscum facit ipse ascensionis modus, quem ita describunt Euangelistæ, vt singula com-
 memorent, que hinc congerunt, quasi de industria cauere voluerint, ne quis aliquid imaginariè factum
 putaret, aut historiam narrationem figuratè interpretationibus euerteret. Nam cum benediceret illis
 (inquit Lucas) recessit ab eis: At recedendi verbo abitione in alium locum denotari nemo sane men-
 tis negauerit. Et quò nam recessit, idem innuit, dicens: Et ferebatur in celum, Ferebatur (inquit)
 que uerum motus ex loco in locum nora est certissima. Et ne celi vox ambigua & incerta esset, idem
 cum Marco illam sursum & in altum assumptum esse testatur. De celo igitur, quod supra nos est
 loquuntur, non de celesti conuersatione, qualis in terris etiam esse potest. Neq; his contentus Lucas,
 etiam nubis meminit, que illum vehiculi instar in altum subuexit. Et hæc quidè ipsis videntibus fa-
 cta fuisse scribit. Ergo non disparuit Christus, vt quòd nã abisset, omnino ignorarent. Nam defixis
 in celum oculis illum secuti sunt abeuntem, quod ridicule & stulte facturi erant, nisi illum in altum
 ferri viderent. Accedit his angelorum testimonium, quos ego hanc potissimum ob causam ascensionis
 huius inter pretes & testes adhibitos fuisse crediderim, ne quid minus verè factum suspicaremur. Si
 enim ea gratia in presenti dignatus esset Apostolos Christus, qua paulo post Stephanus illuminatus
 celos apertos & filium hominis à dextris Dei stantem vidit, non immeritò illos in extasi & visione
 supernaturali tale quid spectauisse crederemus, qualia olim multa prophetas, & postea Paulum &
 Petrum & Ioannem viderisse legimus. Ne quid ergo eius generis hic factum putarem, Apostoli nec
 extra scripti, nec noua & insolita oculorum acie donati sunt, sed ed vsq; illum viderunt ascendere,
 quò vsq; visus ipsorum penetrare potuit. Quod verò in illo defuit, hoc postea angelorum testimonio
 sarciri voluit Christus, qui totius actionis testes & illum ascendisse in celum, & inde olim rediturum
 esse dixerunt. Hæc ergo nos insistere conuenit, que vt simpliciter describi curauit spiritus sanctus, ita
 inter fidei articulos referri voluit, in quibus omnia simpliciter & absq; troporum inuolucro contine-
 ri scimus, que cognitio & creditu necessaria sunt.

Ceterum cogit nos aduersariorum obstinatio, vt de loco, in quem Christus ascendit, plura adhuc
 dicamus. Marcus illum assumptum esse ait in celum, & confedisit à dextra Dei. Et quia celi simul
 & dextra Dei meminit, qua sapiens diuina maiestas & potentia denotatur, arbitrantur illi, non
 aliud dici, quàm quòd Christus in diuina maiestatis consortium assumptus sit, & proinde quo ad hu-
 manitatem, perinde vt Deus, sit vbique, Et argumentum insolubile se asserre putant, quando di-
 cunt: Christus homo ascendit ad dextram patris. Dextra patris est vbique, Ergo Christus homo est
 vbique, nimirum quoad humanitatem & corpus, quod ex Maria virgine assumpsit. At quid de illo
 R 2

Ascensionis
 modus.
 Asc. 7.
 Acto. 10.
 Apoc. 1. & c.

De loco in què
 Christus ascen-
 dit.

argumento sentiamus, postea dicitur. Nunc de Marci verbis agemus, qui duo simul comprehendit. Locum videlicet, in quem Christus ascendit, & Maiestatem suae gloriæ, in quam carnem ipsius assumpsit esse, minime negamus, modo illud recte intelligatur. Quoad locum, in caelum ascendisse dicitur Christus. Per caelum verò æterna beatitudinis locum intelligimus, iuxta illud Apostoli, quod scribitur πολὺν ὄρα, siue civitatem & patriam in caelis esse dicit, ubi nimirum thesauri illi incoercibiles nobis repositi sunt, quos Christus nos querere iubet. Locum verò illum extra hunc mundum irruptibilem, adeoq; supra aut extra omnes caelos esse, primum ipse Christus testatur, quando se non amplius in mundo fore ait: deinde Apostolus quoq; docet, qui illum supra omnes caelos ascendisse, & olim in nubibus venturum esse, nosq; illi obviam per aërem rapiendos docet. Quod verò adfirmari ex eo colligunt, Christi corpus iam non amplius loco certo contineri, sed ubiq; esse, id nimis ridicule faciunt. Quò magis enim clamant, illum supra omnes caelos ascendisse, & mundum hunc corruptibilem & huius conditiones reliquisse, eò magis nostram confirmant sententiam, qui illum non amplius in terris corporaliter querendum esse docemus. Cauillantur illi, nos physicis rationibus nitri, nec aliam quiddam quam Aristotelica illa principia sapere posse, quæ corpus omne loco certo contineri docent: imò per nos Dei omnipotentiam negari plenis buccis vociferantur, quòd Christum, qui supra omnes caelos ascendit, corpore suo non simul in caelo & in terris esse, & omnes mundi partes corporaliter implere sentimus. At si rem ipsam penitus inspiciamus, multò magis illos philosophorum placuisse falli parebit, & diuina Christi potentia maiorem ab illis, quàm à nobis iniuriam fieri. Quis enim ignorat illorū argumenta? Christus ascendit supra omnes caelos. Supra omnes caelos non est locus: Ergo Christus non est in loco. Item: Caelum non continetur loco, Christus ascendit in caelum: Ergo non continetur loco. Unde verò hæc sua axiomata habent, quibus vel caelum loco contineri, vel supra caelos locum aliquem esse negant? Nōne ista philosophi tradiderunt, quorum nulla est in regno caelorum hereditas? Illis autem nos Christi Iesu auctoritatem opponimus, qui & si loco contineri, & supra omnes caelos locum esse testatur. Eius enim verba sunt: In domo patris mei mansiones multae sunt: quòd si secus esset, dixissem vobis. Vado vobis paraturus locum. Et si abiero ad parandum vobis locum, iterum veniam, & assumam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis. Ecce mansiones multae in domo patris sui esse testatur, & loci meminit, in quò abiturus sit ipse, & in quò nos quoq; ad ipsum celum ligi oporteat. Christone igitur magis, quàm Aristoteli & Philosophis credemus, quos Tertullianus olim hereticorum patriarchas esse dixit? In locum ergo certum Christus abiit, non quidem, ut illic ceu vinculis alligatus sedeat, aut ergastulo & carcere clausus detineatur (ut quidam nimis scurriliter loquuntur, quorum dicacitati ut ignoscat Deus precamur) sed in sedes beatorum, ubi nemini iniurius detinetur, & ubi nullum est alterius loci aut conditionis desiderium, cum illis sit in conspectu Dei honorum & lætitiæ omnis satietas, sicuti David testatur. Neque illius omnipotentiam negamus, sed de voluntate eius disputamus, sine qua nihil ex eius omnipotentia colligi potest. Agnoscamus etiã Christi promissiones: Vbi duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, ero in medio vestrorum. Item: Ecce, ego vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi. Illas verò de ipsius divinitate intelligi debere dicimus, quæ sua virtute omnia penetrat, & Christi meritum nobis ubique demonstratum præfens & salutare exhibet. Per Idiomaticum verò communicatione de tota Christi persona dicitur, quod alterius modo naturæ proprium est. Quam regulam non ipsi primi finximus, sed à patribus orthodoxis, acceptam observamus, inter quos Theodoretus est, cuius verba habentur: ἡ ἑστὴ φύσις τοῦ θεοῦ ἡ ἐκείνη, id est, quæ naturarum propria sunt, persona communicatur. Et parum honorifice de Christo sentire videntur, qui illum nobis non aliter salutarem esse putant, quàm si corpore in terris versetur, cum illum olim patribus affuisse constet, priusquam corpus ex Maria virgine assumpsisset.

Caelum nomen loci.
Phil. 3.
Matth. 6.
Ephes. 4.
1. Thess. 4.

Ioan. 14.

Psal. 16.

Matth. 18. et 28.

De dextera Dei.

Psal. 110.
Matth. 22.
Ephes. 1.

Obijciunt illi, non modo caeli, sed etiam dexterae Dei mentionem fieri, per quam diuina maiestas & potentia intelligi debeat, in cuius consortium Christi humana natura assumpta sit. Facitur istud nos etiam, & Davidis oraculum, ipsius Christi auctoritate confirmatum agnoscimus: Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextera mea, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Fatemur etiam, Christum, quoad humanam naturam, verè de semetipso dixisse: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Paulum quoque de hoc loqui dicimus, quando ad Ephesios scribit: Patet

bit: Pater gloriae efficaciam roboris fortitudinis suae in Christo exercuit; cum suscitavit eum ex mortuis, & sedere fecit ad dextram suam in caelestibus super omnem principatum & potestatem, & virtutem & dominium, & omne nomen quod nominatur, non solum in seculo hoc, verum etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedes illius, & ipsum dedit caput super omnia ipsi ecclesiae, quae est corpus roboris, & omnia complementum eius, qui omnia in omnibus adimplet. Ac hic addimus, in praesenti causa, Dei illius complementum eius, qui omnia in omnibus adimplet. Ac hic addimus, in praesenti causa, Dei dextra non modo divinae maiestatis confortium, verum etiam locum, in quo humana Christi natura gloriosae & maiestatis divinae confortium facta est, denotari. Id vero ex eo colligimus, quod priusquam Marcus illum a dextris Dei confedissee dicat, illum in caelum assumptum esse scribit. Et Paulus in eo, quem modo citavimus, loco verumque coniungit, quando Christum ad dextram Dei in caelestibus sedere ait. Et huius generis loci in scripturis passim occurrunt. Stephanus protomartyr, plenus spiritu sancto, clamabat: Ecce video caelos apertos, & filium hominis stantem a dextris Dei. Et haec illi oculis in caelum intentis dixisse, Lucas scribit. Paulus item ad Colossenses scribit: Si resurrexistis una cum Christo superna quaerite, ubi Christus est ad dextram Dei sedens. Quibus verbis Christum ad Dei dextram sedere quidem ait, sed eundem in supernis monstravit: nimirum quae terra & terrenis opponit, cum mox inferat: Superna curate, non terrestria. Petrus quoque, Apostolus ait: Iesus Christus est ad dextram Dei, profectus in caelum, &c. Fateatur quidem illum ad dextram Dei esse profectum sibi omnibus angelis & potestatibus, sed tamen eundem in caelum profectum esse ait, ut illic huius gloriae & maiestatis confortem faceret carnem suam, quam ex nobis assumpserat. Et idem Apostolus alibi fateatur, Christum oportere caelos tenere usque ad tempus restitutionis omnium: Quod Petrusque de illius corpore dixit, cum illius divinitas in caelo simul & in terra praesens sit. Vt vero Petrus caelum & dextram Dei coniungit, adeoque per dextram Dei beatitudinis aeternae locum simul & divinae gloriae confortium comprehendit: ita Paulum hoc ipsum facere constat, quando ad Hebraeos scribit: Filius per semetipsum purificatione facta peccatorum nostrorum, confedit in dextra maiestatis in excelsis. Quid vero opus erat addere, in excelsis, si in terris quoque Christi humanitas divina gloriae particeps facta esset? Quod & illud pertinet, quod in eadem Epistola illum a dextris throni Dei confedissee dicit. Thronus enim Dei caelum est, sicuti ipse apud Isaiam fateatur. Et rursum: Qui confedit ad dextram maiestatis in caelis. Quibus etiam illud Christi adnumerari potest: Videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutes, & venientem in nubibus caeli. Cur enim in nubibus caeli veniat, imò de caelo descendat Christus (quod ipsum dicitur dicit Paulus) si illic non verè ascendit? Aut cur idem nos illum de caelis expectare scribit, si non illic assumptus est, sed in terris manens corporis modo sui conditiones cum caelestibus commutavit? Nihil ergo efficiunt adversarii, quando Dei dextram pro illius potentia & maiestate exponunt, & Christum, quoad humanam naturam, ubique praesentem esse ex eo colligunt, quod ad dextram Dei sedeat. Paralogizant illi ab eo quod est secundum quid, ad id quod est simpliciter. Quod enim de gloria carnis Christi in caelo agentis dicitur, illi ad eius substantiam referunt, quasi illa aliquam mutationem subierit, vel divinitatis ratione nunc per omnia loca extendatur. Sed repugnat huic sententia Apostoli auctoritas, qui nostra corpora glorioso Christi corpori conformia fore, & illi obuiam per aetrem transferenda dicit, in eum videlicet locum, quem nobis suo merito ille acquisivit. Abundè ergo demonstratum esse arbitror, Christum corpus suum in clarificatione non exinaniuisse, nec in ascensione illius conditiones mutasse, nisi quatenus illud & terris in caelos subiecit, ubi in gloria Dei sedens aeterna cum illo potentia & beatitudine fruatur.

At ne quis nos doctrinam novam & ecclesiae ante haec tempora incognitam asserere putet, patrum aliquot testimonia adducemus, & eorum quidem, quos in controversijs de naturis in Christo & earum ratione nemo unquam erroris aut haereseos accusavit. Primus ex his prodeat Augustinus, qui in Epistola ad Dardanum ex professo ad istam questionem respondens, Quomodo Christus non sit ubique, & rursum sit ubique, inter alia sic scribit: Noli dubitare, ibi nunc esse hominem Christum Iesum, unde venturus est, memoriterque recole & fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in caelum, sedet ad dextram patris, nec aliunde quam inde venturus est ad vivos mori uosque iudicandos. Et sic venturus est illa angelica voce testante, quem admodum ire visus est in caelum, id est, in eadem carnis forma atque substantia, cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. SECUNDVM HANC FORMAM, non est putandus ubique diffusus. Caenen

Actorum 7.
Colof. 3.
1. Pet. 3.
Acto. 3.
Hebr. 1.
Hebr. 12.
Isaie 66.
Hebr. 8.
Matth. 26.
1. Thess. 4.
Philip. 3.

Patres idem nobiscum sensisse. Augustinus.

dum est enim ne ita diuinitatem astruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Et in eadem Epistola loci accidens ita proprium esse docet corpori, ut hoc sine illo posse consistere neget. Spatiarum (inquit) tolle corporibus, nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt. Tolle ista corpora a qualitatibus corporum, non erit vbi sint, & ideo necesse est, ut non sint. Idem pater illud Christi exponens, Pauperes semper habebitis vobiscum, me non semper habebitis, sic ait: Loquebatur de sententia corporis: nam secundum maiestatem suam, secundum providentiam, secundum ineffabilem visibilem gratiam impletur, quod ab eo dictum est. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi. Secundum carnem vero, quam verbum assumpsit, secundum id quod dicitur, quod ligno confixus, quod de cruce depositus, quod limbo inuolutus, quod in sepulchro conditus, quod in resurrectione manifestatus, non semper habebitis vobiscum. Quare? Quoniam conuersatus est secundum corpus presentiam quatuordecim diebus cum discipulis suis, & eis deducentibus videndo, non sequendo, ascendit in caelum, et non est hic: Ibi enim sedet ad dextram patris: Et hic est, non enim recessit presentia maiestatis. Altera autem presentia maiestatis semper habemus Christum: secundum presentiam carnis, relictis diebus: modo fide tenet, oculis non videt. Sed & idem Augustinus contra Serm. Ariariorum cap. 12. de patris dextera sic pronuntiauit: Quid autem est dextera patris, nisi aeterna illa ineffabilis licitas, quod peruenit filius hominis, etiam carnis immortalitate percepta.

Hieronymus.

Fulgentius.

Cyprianus.

Psal. 24.

Epiphanius.

Irenaeus.

Tertullianus.

Diuus Hieronymus ad Damasum scribens, sic ait: Resurrexit tertia die, ascendit in caelum, sedet ad dextram Dei patris, manente ea natura carnis, in qua natus & passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, & in aeternum cum Deitate mansura. Fulgentius vero: Idem atque inseparabilis (inquit) Christus secundum eorum hominem, quem accepit, terram LOCALITER deserens ad caelum ascendit, & in dextris Dei sedet. Senit cum hoc Cyprianus, qui in Symboli expositione ita scribit: Ascendit ad caelos Dominus, non vbi verbum Dei ante non fuerat (quippe qui erat semper in caelis, & manebat in patre) sed vbi verbum caro factum ante non sedebat. Denique, quia nouus iste ingressus portarum caeli aditus & principibus videbatur, videntes naturam carnis caelorum secreta penetrantem, dicitur ad inuicem, sicut David plenus spiritu enuntiat: Tollite portas principis vestri, & eleuamini portae aeternales, & introibit rex gloria. Quis est iste rex gloriae? Dominus fortis & potens, Dominus potens in praesidio. Que vox nunc non propter diuinitatis potentiam, sed propter nouitatem carnis ascendit ad dextram Dei, fuerat. Et paulo post: Sedere quoque, ad dextram patris, carnis assumptae mysterium est. Neque enim in corpore illi natura conuenienter ista absque assumptione carnis adduntur, neque sedis celestis perfectam diuina natura, sed humana natura conquirat.

Addamus his Epiphanius, qui etsi de corpore Christi quadam dicit, quae accurata consideratione & sobrio iudicio opus habent, dum illud νεπτοσπες καὶ εἰς θεόν τῶν οὐρανῶν ἦν, id est in nuuium partium & in diuinitatem conuictum vocat, eiusdem tamen substantia post resurrectionem non exinanitam esse, & sursum in caelos assumptam esse fatetur. Nam contra Apelleianos scribens, cum & Pauli & Stephani testimonia adduxisset (quorum supra mentionem fecimus) tandem refert: ἀνοήτως ἂν τὸ ἀγιον ὄνομα οὐκ ἐπὶ θεότητι ἐλάττωσεν, εἰς ἕδος ὁ ἀγίου θεοῦ, καὶ δεξιῶν αὐτοῦ ἐξῆλθεν τὸ πνεῦμα, ὡς ἔχει καὶ τὸ τῆς Μαρκου εὐαγγελίου, καὶ τῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν, καὶ ἀποστόλων, εἰς τὰς ἀπαρτῶν, καὶ ἐκείθεν ἐν δεξιῶν τῶν πατρῶν. Superne est ipsum sanctum corpus, una cum Deitate totus Deus, vnus filius ille sanctus Dei sedens ad dextram patris, sicuti tradit Marcus Evangelium & aliorum Euangelistarum: Et ascendit in caelum, & consedit ad dextram Dei patris.

Possem huius generis multa ex Theodoro & Cyrillo producere, sed omisit illis duos recentissimos ecclesiae doctores audiamus, qui ex ijs, quorum scripta extant, ad Apostolorum tempora proxime accesserunt, Irenaeum & Tertullianum, quorum ille τὸ εἶδος τοῦ σώματος εἰς ἐξῆς ἐγένετο τῶν ὑπαρτῶν σώματος καὶ ἰσότητος καὶ ἰσότητος ἡμῶν ἀνάληψιν ἠσπασίαν profiteretur, ita illius verba citante Epiphanius. Atque assumptionem Christi in caelos εἰς ἀρκου, id est, in carne factam non dixisset, nisi Christum credidisset in illa carne caelum ascendisse, quam ex nobis assumpserat. Tertullianus autem in libro De carnis resurrectione haec tradidit: In ipsa adhuc regia caelorum sedet Iesus ad dextram patris homo, et si Deus: Adhuc hominissimus

non sumus, et si sermo primarius caro & sanguis, est nostris puriora: idem tamen & substantia & forma, qua ascendit: talis etiam descendit (ut angeli affirmant) agnoscendus scilicet est, qui illum conuulserunt. Hic sequitur Dei atq; hominum appellatus, ex vtriusq; partis deposito commissio sibi, carnis quoq; depositum seruat in semetipso arrhabonem summa totius. Quemadmodum enim pignus totius summe illuc quandoq; redigende, &c. Et haec quidem Christi verbis conueniunt, qui spiritum non venturum fuisse testatur, nisi ipse è mundo abiisset. Et Paulus spiritum Christi nostra salutis arrhabonem dicit, quo quid obsecro opus erat, si Christus corporaliter nobiscum manere debuit? Haec praeter morem nostrum pluribus patrum testimonijs confirmauimus, ut inuidiosa noui dogmatis suspicione nos & ecclesias nostras liberemus, & ut ipsi mēsamur, quos nonnullorum auctoritas hodie ita trahit, ut aut illos non posse errare arbitrentur, aut nefas putent ab illorum sententia discedere. Si enim alicuius hominis auctoritas valere debet in fidei & dogmatū controuersijs, maior vici, illorū erit, qui olim Christi fidem contra varias hereses non modo labore et studio, verum etiam exilio, carceribus, & multi etiam sanguinis sui testimonio defenderunt: quā eorum, quorum oculis adhuc papisticae superstitionis fulgore perstringuntur, & qui otio abundantes, & timentis ambiciois, et plerumq; vel pretio vel fauore emptis, sanctorū Christi martyrum indigna supplicia securi audiunt, imò illos in cruce pendentes suas fannas & scommatas scurrilia, acetum longè acerbissimum, propinant, & suis suffragijs pontificum sententias confirmant, dum haereticos dicunt eos, quos illi propter solam Christi fidem & veritatis doctrinam persequuntur.

Ioan. 16.
Ephes. 1.
2. Cor. 1. & 8.

Ceterum non sufficiunt ista ijs, qui animos suos in euentis suis opinionibus obfirmarunt, sed ad unionem personalem naturarum in Christo confugiunt, ex qua ad hunc modum argumentantur: In Christi persona naturae duae, diuina & humana, inseparabili vnione conueniunt. Ergo vbique est Christi diuinitas, ibidem humanitas eiusdem sit oportet. Si enim alicubi sit eius diuinitas, ubi humana natura non est, scinditur illarum naturarum vnio. Et hic ipsi quoq; patrum testimonia allegant, quibus illi contra Eutychem & Nestorium vsi sunt, quorum ille quidem duas naturas in vnam coaluisse, & humanam in diuinam conuersam esse docebat, hic verò duas in Christo personas constituerebat. At qui agnoscimus nos quoq; inseparabilem in vna eademq; Christi personā duarum naturarum vnionem, sed illas cum patribus & scripturis dicimus ita vniri, ut distincta maneat earundem proprietates, & nullius fiat in alteram conuersio, aut vtriusq; confusio sine permixtio, quae & proprietates & actiones illarum confundat. Et hic cum primis locum habere debet Augustini regula, cuius paulo ante meminimus, ne ita astruamus hominis diuinitatem, ut corporis veritatem auferamus. At quomodo manebit corporis Christi veritas, si illud vbique sit, & omnia penetret, id quod soli diuinae naturae scripturae sacra tribuit? Neque ut vbique sit, inseparabilis illa naturarum vnio in eadem persona requiritur. Sufficit enim ad hanc conseruandam, quòd in caelis ad dextram patris Christus Deus & homo confidet, nec diuinitatis vllum deliquium patitur, et si haec caelos & terras implet, & vbique praesens sit. Imò quia vbique praesens est, & omnia implet, in caelis quoque sit oportet, quòd Christus homo ascendit: Manet ergo indiuisa & inseparabilis naturarum vnio, licet Christi humanitatem nullo nouo fimento in terras detraximus, aut per omnia diffundi dicamus. Nam ut idem Augustinus ait, non consequens est, ut quod in Deo est, ita sit vbique, ut Deus. Nam & de nobis veracissima scriptura dicit, quòd in illo viuimus, mouemur et sumus, nec tamen sicut ille, vbique sumus: sed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter, & Deus ille in homine, proprio quodā & singulari modo. Vna enim persona Deus & homo est, & vtrumq; est vnus Christus Iesus, vbique per id quod Deus est, in caelo autem per id quod homo, &c. Mirum verò est, aduersarios nostros putare, quòd personalem vnio naturarum in Christo consistere non possit, nisi humanitas eius, perinde ut diuinitas, vbique esse dicatur, cum in ipso homine exemplum habeamus, quo illorum error confutari possit. Constat ille anima & corpore, & inter duo haec vnio personalem intercedit. Quis verò corpus vbique locorum praesens esse & operari dicat, ad quae anima suis operationibus sese extendit? Num oculum ibi esse dicemus ubi visus obiectatur? Nam auris tam procul quàm audientis extenditur? Num nares cum olfactu ad huius obiectum vsque porrigi dicemus? Quae ergo ratio nos cogit in Christo naturarum proprietates confundere?

De vnione naturarum personali.

Sed aedum propius congre diamur. Si personali illa (ve ipsi loquuntur) naturarum vnione nec
 cessario conficitur, ve vbiq; Deus est, ibi quoq; homo sit, quem ille in persona vnionem assumptam
 hoc ipsum etiam priusquam in caelos ascenderet in illo statuere oportebit. Nec enim in ascensionem
 mum capie illa naturarum vnio, sed quam primum in vtero virginis conceptus est, quam idcirco
 res θεοτόκον, id est, Dei genitricem dixerunt, quia eum peperit, qui simul verus et substantialis
 Dei filius. Si ergo istos audiamus, Christus quoad humanam naturam tunc quoq; in caelo simul et
 terra, imò in omnibus et singulis terrae totius locis erat. Hic autem ego libens interrogauero, quia
 illius actionibus et passionibus quas tunc humana natura subiit, statui ac dici debeat. In Iudaea
 et Galilea illum docuisse, miracula fecisse, edisse, bibisse, fleuisse, et tandem captum, flagellatum et
 in crucem suffixum esse scimus. Num ergo haec ipsa eodem tempore in extrema quoq; Asia, Africa
 et Europa, apud Garamantas et toto diuisos orbe Britannos fecit, et passus est? Imò num
 dem in caelis quoq; tunc ab illo facta sunt, cum in caelo iam tunc ipsum fuisse, ex illius ore nobis
 flet, quando dicit: Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis qui est in caelis
 ergo vbiq; tunc fuit illius humanitas propter diuinitatis vnionem, eadem vbiq; fecerit et passus sit
 ter, aut alicubi otiosa fuit, et in sola Iudaea officio suo defuncta est. Si eadem vbiq; fecit, cur illa apud
 Iudaeos visibiliter, alibi vero inuisibiliter facta sunt? Vel quis obsecro in caelis per illum miraculis
 curari opus habuit? quis illic eum prodidit? quis ibidem vinculis constrinxit, flagellauit, crucifixus?
 Pudet me haec dicere fratres, ac ve dicamus nec esse est, quando haec et his absurdiora ex vltimis
 figmentis sequuntur, qui nos quouis supplicio dignos clamant, quia cum illis in sanie nolimus. Quid
 si haec Christi maiestate indigna esse vident, cur eiusmodi dogmata tradunt, ex quibus ista colligun
 nes intelligunt? Aut enim (ve modo diximus) vbiq; locorum eadem facit et patitur Christi huma
 na natura, aut alicubi otiosa quiescit: quorum alterum plane absurdum, alteri vero ridiculum est.
 Quid enim illam vbiq; praesentem esse opus est, si nihil eorum facit, quorum ergo illam Deus filius
 assumpsit? Quare rectius ergo Augustinus: Secundum hominem in terra erat, non in caelo vbiq; natus
 est, quando dicebat: Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, filius hominis qui est in
 caelo: quamuis secundum id quod filius Dei erat, esset in caelo: secundum id vero quod filius homi
 nis erat, adhuc esset in terra nondumq; in caelum ascendisset. Et paulò post: Secundum humani
 mam (humanam scilicet naturam) non est putandus vbiq; diffusus. Quando etiam religiozus et
 magis sobriè loquemur, si Christum corpore suo in caelis gloria aeterna frui, sua vero diuinitate
 tunc vbiq; praesentem esse, et sua mortis et resurrectionis meritum ad omnes credentes extendere
 camus? Ita enim et consolatio efficacior ad pios redibit, et absurdis ac prodigijs cogitationibus
 vni omnis obstruetur. Et haec quidem prolixius à nobis tractata sunt, quia multos hodie absurdis
 questionibus et opinionibus mirificè exagitari scimus, et quòd eadem ad praesentis historiae tractationem
 pertinent, ve nimirum rectè intelligamus, quid nos de Christi ascensione sentire conueniat, quam ve
 ritus ecclesia non temere inter fidei articulos singulari diligentia recensuit, cum et Christi in caelo
 gnantis maiestatem illustri admodum argumento declararet, et nostra saluti multuariam seruiat, ve
 ex sequentibus patebit.

Fructus et usus ascensionis Christi. Nam omnis disputacionibus superuacaneis, ascensionis Christi fructus considerabimus, qui
 multi sunt et salutis cognitionem vehementer confirmant. Primo enim salutis nostra certitudinem
 et illius spem suae fiduciam infallibilem asserit, dum Christum reuera peccati, mortis et diaboli tri
 umphum esse docet. Triumphum enim instar fuit, quem ille de hostibus deuictis egit, et (ve Paulus et
 Psalmis annotauit) in altum ascendens captiuitatem captiuam duxit. Imò quia corpus suum et man
 do in caelos subiecit, abunde testatus est, iam peracta esse quaecumq; in terris nostrae redemptionis re
 go peragenda fuerunt, sicuti iam moriens restatus est, quando dicebat: Consummatum est. Quo de
 edo spiritum suum Deo patri commendans exspirauit. Secundo, quod vnum restabat in nostra re
 demptionis negotio, sua ascensione perfecit. Caelos enim aperuit, qui propter peccatum nobis ante
 clausi fuerunt, adeoq; carnem, quam ex nobis assumpsit instar pignoris in caelos intulit, ve postea
 bitemus, illos nostrae etiam carni iam patere, quae olim eodem sit subuehenda, ve cum ipso regni pro
 missi haereditate fruatur: Ipsius enim promissio est: Volo ve vbi ego sum, sit etiam manserit man
 Vado vobis paraturus locum, et iterum veniam, et assumam vos ad meipsum, ve vbi sum ego, et

ut ipsi loquuntur) naturam
 e, quem ille in persona
 uere oportebit. Nec enim in
 ero virginis conceptus et
 peperit, qui simul uere et
 am naturam tunc quos in
 die autem ego libens inter
 subire statui ac dici debeat
 deuisse, et tandem captum
 m tempore in extrema qua
 ritatos fecit, et passus est
 tunc ipsum fuisse, ex illius
 lo descendit, huius hominis
 ratione, eadem ubi fuerit et
 entia est. Si eadem ubi fuerit
 el quis obsecro in calis per
 vinculis constrinxit, si equum
 , quando haec et his abstru
 nant, quia cum illis insunt
 dogmata tradunt, ex quibus
 eorum eadem facit et patitur
 lane absurdum, aliter uero
 eorum facit, quorum ergo
 hominem in terra erat non
 de caelo descendit, sicut
 in caelo: secundum id uero
 differ. Et paulo post: Secunda
 ubi diffusus. Quomodo etiam
 gloria eterna frui, sua
 meritum ad omnes credent
 et absurdus ac prodigiosus
 ata sunt, quia multos hodie
 ad eadem ad praesentis
 christi ascensione sentire
 gentia recensuit, cum et
 et, et nostra saluti multum

vos fuis. Unde olim Tertullianus dicebat: Securi efflore caro et sanguis, usque passis et celum et res
 gnium Dei in Christo. Tertio in caelis iam sacerdotem pro nobis agit Christus, et pro nobis apud pa-
 trem aduocatus siue Mediator comparere: cuius rei typus olim praecessit, quando Sacerdotem sum-
 mum quorundam non absque sanguine intra uelum in sanctum sanctorum ingredi oportuit, quod my-
 sterium ab Apostolo in Epistola ad Hebraeos pulchre explicatur. Hinc uero dulcissima ad nos con-
 solatio redit, quando constat nos iam aduocatum habere in caelis, et fidelem pontificem, qui cum ipse
 infirmitates expertus sit, nobis compati et condolare potest. Vides ergo in Christi ascensione praeci-
 pua nostra salutis mysteria contineri, adeoque per illam consummari et perfici. Quod ipsum Paulus ob-
 seruauit, quando hanc cum morte et resurrectione eius coniungens scribit, Christus est qui mortuus
 est, imo qui et suscitatus est, qui etiam est ad dextram Dei, qui et intercedit pro nobis. Et mox quasi
 lectum Peana siue epinicion canens, omniq; potestati aduersarie insultans, subiicit, Quis nos separa-
 bit a dilectione Dei: num afflictio: num angustia: num persecutio: etc. Breuius sumus in his tra-
 ctandis, quia eadem in nostris super Acta Apostolorum Homilij tractauimus. Quibus in praesenti
 quarto loco addimus, nos ascensionis Christi exemplo nostri etiam officij admoneri, ut nimirum ipsi
 quoque ubi in Christo peccatis mortui sumus et ad uitae nouitatem resurreximus, mentes nostras a ter-
 restribus auocemus ad caelestium donorum considerationem: qua de re Paulus ad Colossenses scri-
 bens nos admonet. Si resurrexistis (inquit) una cum Christo, superna quaerite, ubi Christus est ad
 dextram Dei sedens. Supernam curate, non terrestria: siquidem emortui estis, et uita uestra abcon-
 dita est cum Christo in Deo, etc. Nec enim decet, ut terrenis studijs et impuris carnis voluptatibus
 se dedant, qui et Christum redemptorem, et patriam, et hereditatem suam in caelis esse proficiunt.
 In horum omnium consideratione si diligenter uerseremur, multo plus inde ad nos uilitatis redibit,
 quam ex curiosis et contentionum plenis de corporali Christi in terris praesentia disturbationibus.

Restat postrema huius historiae pars, qua narratur, ut discipuli ascensione Christi affecti sint, et
 quid fecerint, ubi ipsum abs se discessisse uiderunt. Primo illos Christum adorauisse Lucas scribit,
 nimirum quod iam illum plenius quam ante hac uerum Deum et Dominum suum agnoscerent, qui
 haecenus regnum terrenum in illo quaesuerant. Deinde sicut iussi sunt, in urbem reuertuntur. Prae-
 terea frequentes sunt in templo, et ibi Dei beneficium publice celebrant. Tandem, ubi spiritus sanctus
 illis datus fuit, in totum orbem egressi Euangelium ubique gentium magno et incredibili suc-
 cessu praedicarunt, Domino ipsis cooperante, et sermonem confirmante per signa, quae doctrinam ipso-
 rum comitabantur.

Quo loco primum admonemur, quomodo a nobis quoque celebrari debeat Ascensionis filij Dei me-
 moria, quam multi hodie (ut et reliqua omnia) in fabulam theatricam conuerterunt. Agnoscamus
 illum uerum Deum et Dominum nostrum esse, qui omne ius in nos obtineat, eo quod ex peccati et
 mortis tyrannide in libertatem filiorum Dei asseruit. Adoremus ergo illum, non faculo cultu, sed in
 spiritu et ueritate. Frequentes simus in piorum caribus, et illic cum fide et gratiarum actione bene-
 ficia illius celebremus, iuxta illud Psalmi: Narrabo nomen tuum fratribus, in media congregatione
 laudabo te. Imprimis autem praestemus illi obedientiam fidei, cuius hic memorabile exemplum in di-
 scipulis proponitur. Scimus enim, quam incommodum fuerit, Hierosolymis moram ducere, homini-
 bus peregrinis, et quorum fortuna tenuiores erant. Sed et periculi plenum erat, in urbe sanguinaria
 uersari, in qua iurati hostes Christi rerum potiebantur. Imo ut hoc facerent discipuli, superuacaneis
 et temerarijs uideri poterat, quando constat, spiritum sanctum nulli loco certo alligatum esse, et non
 minus in Galilea, quam Hierosolymis, dari potuisse, si ita Deo uisum fuisset. Nec adeo hebetes fue-
 runt discipuli, ut ista cogitare non potuerint. At quia diserto Christi mandato astricti erant, qui eos
 Hierosolyma abire uenerat, priusquam donum illud promissum a patre accepissent, nihil sibi contra
 illud audendum esse putant, nec modo illi obtemperant, sed in publico uersantur, nec illos sui redem-
 ptoris pudet, quem mortis et diaboli uictorem esse didicerant. Et ubi spiritu instructi sunt, mox absq;
 omni mora docendi munus aggrediuntur, nec urbem modo Hierosolymorum, sed Iudaeam omnem,
 imo orbem uniuersum Christi praedicatione complent. Haec nobis hodie imitanda sunt, si aures, ut
 singuli pro sua uocationis ratione Dei mandatis obtemperent, et quam ab illo accepterunt stationem
 teneant, nec ullas rationes admittant, quibus ab officio sese reuocari sentiunt.

Leuit. 16.
Hebr. 7. 8. 9.
1. Ioan. 1.
Hebr. 2.

Rom. 8.

Colof. 3.

Quid discipuli
fecerint Christi
disgresso.

ut celebrari de
beat ascensio-
nis memoria.

Psal. 22.

Act. 1.

Succes-
sum ma-
gno predi-
cant
Apostoli.

Hoc ut maiori animo prestemus, vtilissimum fuerit successum quog, felicem considerare, quo
Apostoli in suo hoc munere, ut laboriosissimo ita periculosissimo, vti sunt. Primo enim cooperatus est
illis Dominus, et interna spiritus virtute hominum mentes mouit, ut ijs qua dicebantur, aut etiam
& fidem adhiberent. Et sane diuinam virtutem suae operationem illorum predicationi committens
fuisse, illius effecta satis testantur. Quis enim humanarum virium opus dicat, hominum mentes
nouare, voluntates mutare, superstitiones veteres abolere, nouum verae religionis sensum inducere,
& paucorum annorum curriculo doctrina nouo & inaudito genere orbem totum replere? Atqui haec
omnia viuentibus adhuc plerisque, Apostolorum facta fuisse, ex Pauli scriptis & Actuum historia cele-
ligere possumus. Eundem vero successum sibi polliceri debent, quo quot in Dei vocatione fideliter
versantur. Nec enim deest verbo suo Deus, & qui aliquid fieri mandat, simul vires sufficit, & ad
suum finem suorum actiones destinat, ut quod ipse mandauit, effectum suum habere possit. Denique
signis quoque doctrinam discipulorum confirmauit Dominus, sicuti promiserat. Quibus tunc temporis
opus fuisse, nuper diximus. Hodie illis minime opus est, cum fidei doctrina veteribus illis signis ab om-
ni sit confirmata. Quae si qui hodie adhuc requirunt, eo ipso suam diffidentiam & impietatem man-
feste produunt. Aut enim credunt Deum in scripturis loqui, aut non credunt. Si credunt, quae impedi-
tia est, petere, ut quod ille loquitur, signorum testimonio confirmet? Augustinus olim Confess. lib. 10.
cap. 35. scribebat: In ipsa religione tentatur Deus, cum signa et prodigia flagitantur, non ad aliquam
salutem, sed ad falsam experientiam desyderata. Et idem De consensu Evangelistarum 4. cap. 10. In
deos à signis pendentes ideo à Christo reprehensos fuisse dicit, quod ille credentis mentem super om-
nia mutabilia adeo attolli vellet, ut nec ipsa miracula diuinitus facta, à fidelibus quaeri deberent. Si
vero illi non credunt, Dei verbum esse quod in scripturis habetur, cur fidem profiterentur? cur Christi
nomen usurpant? cur inter Christianos sibi locum dari volunt?

De summi-
tracu-
lorum.

Interim de miraculorum usu locus iste nos admonet, & ut vera à falsis discerni debeant docet.
Quaecumque enim olim per prophetas, deinde ab ipso Christo tandem per Apostolos & horum successi-
res edita fuerunt, ad hunc solum finem destinata fuisse constat, ut Veritatis doctrinam confirma-
rent. Quaecumque ergo ad superstitionum & doctrinae falsae confirmationem faciunt, pro falsis signis
reputari debent, licet in re ipsa dolus nullus subfit, & reuera fiat quod fieri videtur. Nam ab im-
postoribus quoque, miracula & signa fieri, scriptura non vno loco testatur. In lege certe Moyses scribit:
Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium somniet, dederitque tibi aut signum aut portenta,
euenieritque signum & portentum quod praedixit tibi, dixerit autem: Eamus post Deos alios (quos non
nouisti) & seruiemus eis: non audies verba prophetae illius, aut eius qui somnauerit huiusmodi som-
nium: quia tentat vos Dominus Deus vester, num sitis amantes Domini Dei vestri in toto corde, ut
stro, &c. Vides ergo Dei permissione signa ab impostoribus fieri, quae falsa dici merentur, quia ad fal-
se doctrinae & mendaciorum confirmationem seruiunt. Illa vero permittit Deus, non quod bonum
seductione deleatur, sed ut fidem suorum probet, & in illis ardentius verbi sui studium accendat.
Admonet de hoc Christus etiam in Euangelio, quando nouissimis temporibus exorturos dicit ipsa
dopphetas & pseudochristos, qui prodigia & signa edant, quibus mendacia sua stabiliunt conentur.
Et Paulus Antichristi aduentum dicit esse secundum operationem satanae cum omni potentia, ac
signis & prodigijs mendacibus, & cum omni deceptione iniusticia. Causam vero, cur ista permit-
tat Dominus in reprobis, indicat, quos efficaci errore seduci iustum sit, eo quod veritatis lucem in-
probe reiciunt. Sine ergo pios spectemus, siue impios, Deus accusari nequit, eo quod illorum quidem
fidem saluari experimento probat, horum vero impietatem summo iure reiciunt. Habent tunc rudes
& imperiti, quod illis respondeant qui supersticiosos imaginum & Diuorum cultus signis & mi-
raculis probare conantur. Quia enim horum legitimus usus est, ut veritati confirmanda seruiant,
merito falsi crimen eos incurrisse dicemus, qui per illa superstitiones stabiliunt.

Ratio ministe-
rij ecclesiastici.

Præterea ministerij ecclesiastici ratio nobis hoc loco consideranda venit. Praedicatione dicuntur
Apostoli, ipsis vero predicantibus sua virtute cooperatus est Dominus, ut doctrina ipsorum in audi-
torum animis suum effectum haberet. Quod vero de his dicitur, ubique & in omnibus obseruari debet,
ut externam quidem verbi predicationem ad ministerium, huius vero vim & effectum ad Deum re-
feramus, qui solus in animos nostros res habet & imperium. Sine huius benedictione enim nihil pre-
statur

ficatur, sicuti Paulus eleganti parabola docet, quam ab agricultura desumpsit. Huic ergo transcri- 1. Cor. 3.
benda est vniuersa saluta nostra gloria, nec vnquam excidat illud Apostoli: Ministri Dei sumus,
per quos credidistis pro vt cuiq; Dominus dedit. Nec tamen ided externam verbi predicationem,
cecu inuilem & superuacaneam contemnamus. Etsi enim absq; Dei cooperatione nihil efficiat, quia
tamen medium est & instrumentum, quo ille in hominibus conuertendis & illuminandis vtiur, ad
salutiferam vite eterne & regni caelestis cognitionem nunquam peruenient, quicunq; illam improbe
contempserint. Notum est enim illud Pauli: Fides ex auditu est, auditus autem per verbum Dei. Rom. 10.
Et illud Christi: Qui vos audit, me audit, & qui me audit, eum audit, qui misit me. Qui vero vos Luc. 10.
spernit, me spernit, &c. Quae sententia vt verbi ministerium magnifice commendat, ita docet quae tan
ta contumacia causa sit, qua hodie mundus superstitiones manifestas & foedissimos idolorum cultus
tuetur, & in illis sciens volensq; perit. Quid enim aliud fiat, quando Dei verbum aspernatur, quod
vnum & solum malo huic mederi poterat?

HAE C in Iesu Christi historiam, quam Marcus Euangelista descripsit, pro gratia nobis à Do-
mino data diximus. Finis omnium est, vt Iesum hunc, qui ex Maria virgine natus est, agnoscamus
esse verum ac aeternum Dei filium, ecclesiae regem & sacerdotem, in quo vno salus omnis nobis à Deo
patre sit exhibita. Patet hoc ex illius doctrina, miraculis, morte item, resurrectione à mortuis &
ascensione gloriosa in caelos, quam non multò post spiritus sancti missio secuta est. Propagauit Chri-
stus hic olim regnum suum per Apostolos, & illud in hunc vsq; diem aduersus hereticorum insidiosas
artes & horribiles tyrannorum conatus mirifice conseruauit, & in posterum quoq; conseruabit vsque
in consummationem seculi, quando tota haec mundi machina corruptionis pondere liberabitur, &
electi ipsius promissa aeterna vite praemia recipient. Credamus ergo illi d fratres, & eidem seruiss-
imus in fide non fucata, in vite innocentia & charitate fraterna, vt olim cum illo re-
gnum illud obtineamus, quod in se credentibus preparauit. Ipsi debetur
benedictio, honor, gloria & potestas in
aeternum. Amen.

F I N I S.

VI.
um quos felicem considerari
si sunt. Primo enim cooperati
re ipsi que dicebantur, aut
in illorum predicatione commo-
n opus dicat, hominum mentes
vera religionis sensum induere,
e orbem totum replere? Atque
li scriptis & Actorum historiam
quocunq; in Dei vocatione fideles
mandat, simul vices sustinet, & di-
ctum suum habere possit. Deinde
promiserat. Quibus tunc etiam
doctrina veteribus illis scriptis
dissentiam & impietatem ma-
n credunt. Si credant, qua impie-
et: Augustinus olim Confessio-
odigia flagitantur, non ad ali-
sensu Euangelistarum, & cap. 10.
d ad ille credentis mentem in-
ecta, à fidelibus quari debeant. Qu-
cur fidem profertur: ut Confessio-
vera à falsis discerni debeant. De-
m per Apostolos & horum scriptis
re Veritatis doctrinam confir-
mationem faciente, pro falsis scri-
quod fieri videtur. Nam ad impie-
atur. In lege certe Moysi sic scribitur:
ederitq; tibi aut spernit aut pernit,
Eamus post Deos alios (qui non
ius qui somnauerit huiusmodi pro-
Domini Dei vestri in toto corde
que falsa dici merentur, quia ad
permittit Deus, non quod homines
dentius verbi sui studium accende-
is temporibus exorturus dicit: Ple-
nus mendacia sua stabilis conser-
nem satanae cum omni potentia, &
ie. Causam vero, cur ista perni-
um sit, eo quod veritatis laqueum
sari nequit, eo quod illorum quibus
mo iure videretur. Habent tamen
& Diuorum cultus regis & pro-
re veritati confirmanda feruor,
res stabilium.
eranda venit. Predicasse dicuntur
minis, vt doctrina ipsorum in vni-
vbiq; & in omnibus obseruari debe-
verò vim & effectum ad Deum
he huius benedictione enim vni-
facit

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.